

16—20 oktober

Debatter m. m.

Fredagen den 16 oktober

	Sid.
Hälsningsanförande	5
Meddelande ang. sammanträdestider m. m.	5
Interpellationer av:	
herr Ekström (s) ang. erfarenheterna av de nya reglerna för förtids- pension	6
herr Wiklund i Stockholm (fp) ang. väntetiderna vid vissa arbets- vårdsexpeditioner	7
herr Johansson i Norrköping (s) ang. den äldre arbetskraftens anställningstrygghet	8
herr Andersson i Storfors (s) ang. skadeverkningarna vid besprutning med herbicider, m. m.	9
herr Lundberg (s) ang. inkomstläget för vissa förtroendevalda tjänste- män, m. m.	10
herr Källstad (fp) ang. utvärdering av den nuvarande språkunder- visningen	13
herr Romanus (fp) ang. vissa konsumentfrågor	14
herr Hermansson (vpk) ang. skyddet för den personliga integriteten vid upprättande av databanker, m. m.	16
fru Ryding (vpk) ang. omprövning av trafikpolitiken för statens järnvägar	17
herr Jonasson (cp) ang. kompensation till jordbruket för förluster genom prisstoppet	19
herr Jönsson i Ingemarsgården (fp) ang. skadeverkningarna vid besprutning med herbicider, m. m.	19
fru Nettelbrandt (fp) ang. arbetssituationen i skolorna	20

	Sid.
herr Sellgren (fp) ang. barnstugeutredningens arbete.....	21
herr Gustavsson i Alvesta (cp) ang. förslaget om ändrad distriktsindelning inom statens järnvägar	21
herr Oskarson (m) ang. utbildnings-, tjänstgörings- och löneförhållandena inom försvaret	22
herr Börjesson i Falköping (cp) ang. ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för vård vid barnbörd utom riket.....	22
fru Holmqvist (s) ang. anmälan om faderskap.....	23
herr Wennerfors (m) ang. tilläggssjukpenningen vid havandeskap..	24
herr Ohlin (fp) ang. samhällsproblem i samband med den s. k. utbildningsexplosionen	25
herr Ohlin (fp) ang. lärarnas möjligheter att påverka undervisningsmetoderna, m. m.	31
herr Wedén (fp) ang. förbättring av arbetsläget inom ordningsmakten	32
herr Petersson i Gäddvik (m) ang. sysselsättningskapande åtgärder i Norrbotten	32
herr Sjöholm (fp) ang. prisstoppet.....	33
herr Krönmark (m) ang. tillämpningen av jordbruksavtalet vid prisstopp	34
herr Magnusson i Borås (m) ang. skyddet för den personliga integriteten vid upprättande av databanker, m. m.	34
Meddelande om enkla frågor av:	
fru Eriksson i Stockholm (s) ang. förslag om utbyggnad av Kaitumälven	37
herr Hermansson (vpk) ang. den nya försvarsutredningens sammansättning	37
fru Anér (fp) ang. sekretesskyddet vid 1970 års folk- och bostadsräkning.....	37
herr Westberg i Ljusdal (fp) ang. kontrollen av trafikanters beteende vid övergångsställen	37
herr Westberg i Ljusdal (fp) ang. utbetalning månadsvis av barnbidrag	37
herr Ohlin (fp) ang. resultatet av undersökning rörande prisstegringen på olika varuslag	37
herr Källstad (fp) ang. de i gymnasiet använda läroböckerna i historia	37
herr Andersson i Örebro (fp) ang. kontrollen av bilreparationer.....	37
fru Marklund (vpk) ang. förbud mot användande av växtgifter av typen hormoslyr	37
herr Nilsson i Agnäs (m) ang. sysselsättningsfrämjande åtgärder i Umeå	37
herr Björkman (m) ang. undantagande från mervärdebeskattningen för medförande av motorfordon på Gotlandsbåtarna	37

	Sid.
herr Björkman (m) ang. sänkning av kostnaderna för transporter mellan Gotland och fastlandet	37
herr Larsson i Umeå (fp) ang. tillsättande av utredning om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun.	37
herr Nilsson i Agnäs (m) ang. förundersökningarna i Kaitumområdet	37
herr Börjesson i Falköping (cp) ang. skyddet för den personliga integriteten vid upprättande av databanker	37
herr Börjesson i Falköping (cp) ang. utredning om ordningen för körkortsindragning.	37
herr Nordstrandh (m) ang. behandlingen av frågeformuläret för folk- och bostadsräkningen	37
herr Werner (m) ang. åtgärder mot spridande av svenska pornografiska alster i utlandet	37
herr Wiklund i Stockholm (fp) ang. framläggande av förslag med anledning av narkomanvårdskommitténs slutbetänkande.	37
herr Wiklund i Stockholm (fp) ang. skyddet för den personliga integriteten vid upprättande av databanker.	37
herr Wennerfors (m) ang. obligatorisk begravningsförsäkring inom den allmänna försäkringen	37
herr Nilsson i Tvärålund (cp) ang. förslag i anledning av framlagt skogsproduktionsprogram	37
herr Romanus (fp) ang. frågeformuläret för folk- och bostadsräkningen.	37
herr Romanus (fp) ang. utformningen av pendeltågstationerna i Storstockholm	37
herr Hovhammar (m) ang. lättnader i kreditläget för mindre och medelstora företag	37

Lördagen den 17 oktober

Meddelande om enkla frågor av:

herr Sjöholm (fp) ang. förbud mot toalettutsläpp från båtar och färjor i Öresund	41
herr Sjöholm (fp) ang. säkerhetsåtgärder vid motorsporttävlingar	41

Tisdagen den 20 oktober

Interpellationer av:

herr Skoglund (s) ang. inrättande av ett centrum för njurtransplantationer i Umeå	41
herr Persson i Heden (cp) ang. väg som skall undantagas från allmänt underhåll	43
herr Antonsson (cp) ang. användningen av sötvattendragen.	44

Fredagen den 16 oktober

Kl. 11.00

§ 1

Hälsningsanförande

Herr TALMANNEN öppnade sammanträdet med följande ord:

Jag hälsar kammarens ärade ledamöter välkomna till årets höstsession, som härmed förklarar öppnad.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Svensson i Kungälv enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 16 innevarande oktober — den 8 nästkommande november.

Herr Svensson i Kungälv beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 3

Upplästes följande till kammaren inkomna telegram och skrivelser:

Till Riksdagens andra kammare

Under åberopande av uppdrag som FN-delegat anhålles vördsamt om tjänstledighet från riksdagsgöromålen tills vidare.

Swedeleg New York den 14 oktober 1970
Sten Wahlund Mats Hellström

Till Riksdagens andra kammare

Undertecknad får härmed anhålla om befrielse från fullgörande av riksdagsgöromålen tiden 16 oktober — 19 oktober 1970 för utförande av offentligt uppdrag utomlands.

Sundsvall den 2 oktober 1970

Bo Martinsson

Till Riksdagens andra kammare

Härmed hemställer jag att få vara frånvarande från riksdagsarbetet på grund av resa tiden 13—17 oktober. Som skäl för denna anhållan ber jag få anmäla, att resan är avsedd äga rum till Irland och Schweiz för idrottsadministrativa och idrottsrepresentativa uppgifter av betydelse.

Åtvidaberg den 8 oktober 1970

Gunnar Ericsson

Till Riksdagens andra kammare

Härmed anhålles om tjänstledighet från riksdagsarbetet under tiden 19.10—23.10 1970. Är utsedd att delta i facklig kongress i Dublin.

Bengt Fagerlund

Kammaren biföll dessa ansökningar.

§ 4

Meddelande ang. sammanträdestider m. m.

Herr TALMANNEN yttrade:

Till kammarens ledamöter har utdelats en preliminär plan för andra kammarens sammanträden under tiden den 16 oktober—16 december. Därav framgår bl. a. att den första frågestunden äger rum torsdagen den 22 oktober med början kl. 15.30. Då besvaras frågor som inlämnats senast kl. 14.00 i dag.

En allmänpolitisk debatt anordnas onsdagen den 28 oktober kl. 10.00 med eventuell fortsättning torsdagen den 29 och fredagen den 30 oktober, båda da-

Interpellation ang. erfarenheterna av de nya reglerna för förtidspension

garna med början kl. 10.00. Vid torsdagens och fredagens sammanträden kan också utskottsutlåtanden upptas till avgörande. Även om den allmänpolitiska debatten avslutas i sådan tid, att en del utskottsutlåtanden hinner slutbehandlas torsdagen den 29 oktober, torde det bli ofrånkomligt att anordna arbetsplenium fredagen den 30 oktober.

I den mån behov därav föreligger kommer fr. o. m. den 13 november arbetsplena att anordnas också på fredagarna. Dessa sammanträden börjar kl. 10.00.

I samband med tvåkammarriksdagens avslutningssammanträden onsdagen den 16 december kl. 15.00 anordnas en mottagning i sammanbindningsbanan och angränsande klubbрум.

Jag vill slutligen erinra om att till kammarens ledamöter utdelats förteckningar över dels propositioner avsedda att föreläggas höstsessionen, dels uppskov till höstsessionen med behandlingen av vissa ärenden. Särskilda meddelanden har utarbetats angående riksdagens arbete m. m. under höstsessionen, riksdagens utrikeskontakter och riksdagens skoltjänst.

§ 5

Interpellation ang. erfarenheterna av de nya reglerna för förtidspension

Ordet lämnades på begäran till

Herr EKSTRÖM (s), som yttrade:

Herr talman! Genom beslut av 1970 års värriksdag vidgades i väsentlig utsträckning förutsättningarna att erhålla förtidspension. Bakgrunden till reformen var de förändringar som rationaliseringen, omstruktureringen och den tekniska utvecklingen inom produktionslivet för med sig för de anställda, bland vilka särskilt de äldre utsätts för stora påfrestningar.

Reformen syftade bl. a. till att ge större möjligheter för äldre förvärvsarbe-

tande med tungt eller pressande arbete att få pension före 67 års ålder. Vid prövningen av rätten till pension skulle, enligt uttalande av socialministern, mindre vikt läggas vid de medicinska faktorerna vid bestämmandet av nedsättningen av arbetsförmågan och större hänsyn tas till de arbetsmarknadsmässiga förhållandena. Särskild hänsyn skulle tas till ålderns inverkan på prestationsförmågan. Några försök till omskolning skulle inte göras om inte den försäkrade önskade det. Kunde inte tämligen omgående annat lämpligt arbete anskaffas på orten skulle förtidspension kunna utgå.

I propositionen 66 år 1970 anfördes bl. a.: »Såsom framgår av den allmänna motiveringen skall en uppmjukning av det medicinska kravet ske särskilt för äldre förvärvsarbetande. För det andra skall den försäkrades möjligheter att bereda sig inkomst genom förvärvsarbete vara nedsatta med minst hälften. Orsaken härtill kan vara enbart sjukdomens eller kraftnedsättningens inverkan på prestationsförmågan, men orsaken kan också i högre eller lägre grad vara yttre förhållanden, arbetsmarknadsmässiga och sociala.»

Andra lagutskottet, som i sitt utlåtande nr 34 i allt väsentligt tillstyrkte propositionen, ansåg det motiverat att i princip upprätthålla kravet på medicinsk prövning för rätt till förtidspension. Denna prövning borde dock i vissa fall inte behöva bli mera djupgående, uttalade utskottet, som också menade att utformningen av anvisningarna för hur den medicinska prövningen borde ske kunde anförtros de tillämplande myndigheterna.

Såväl av den allmänna debatten kring reformen som av vad som i det föregående anförts torde statsmakternas intentioner klart ha framgått.

Den aktuella reformen trädde i kraft den 1 juli 1970. Redan kort tid därefter framfördes kritik mot de nya bestämmelsernas praktiska tillämpning av fö-

Interpellation ang. väntetiderna vid vissa arbetsvårdsexpeditioner

reträdare för de anställdas organisationer. Kritiken har mindre gällt pensionsdelegationens handläggning och bedömning av ärendena och mera den ofullständiga informationen kring de nya bestämmelsernas faktiska innebörd.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande fråga:

Är statsrådet i tillfälle att redovisa de hittills vunna erfarenheterna av de nya reglerna för förtidspensionering?

Denna anhållan bordlades.

§ 6

Interpellation ang. väntetiderna vid vissa arbetsvårdsexpeditioner

Ordet lämnades på begäran till

Herr WIKLUND i Stockholm (fp), som yttrade:

Herr talman! De många arbetsnedsättningarna med åtföljande friställning av arbetskraft drabbar i första hand den äldre arbetskraften som i omställningsprocessen inom industrin i många fall måste betecknas som svårplacerad. För en stor del av dessa äldre arbetstagare är den påtvingna sysslolösheten mycket pressande, särskilt som de ju inser att de inom några få år kanske inte längre är arbetsdugliga. De vill göra sin arbetsinsats så länge de har hel eller partiell förmåga därtill.

En annan svårplacerad grupp är handikappade av olika slag. Tillvaratagande av denna arbetskraft helst genom placering i den öppna arbetsmarknaden är ett viktigt intresse inte endast för de handikappade själva utan även ur samhällsekonomisk synpunkt.

Den av arbetsmarknadsstyrelsen bedrivna arbetsvården syftar till att ge svårplacerad arbetskraft av skilda slag möjlighet att fritt välja yrke och under-

lätta dess anpassning i arbetslivet samt att svara för att sysselsättning erbjuds dem som inte kan få arbete på öppna marknaden.

Antalet arbetsvårdssökande har under 1960-talet starkt ökat. År 1960 var detta antal 31 359. Motsvarande antal uppgick 1969 till 87 344. Personalen inom arbetsvårdens fältorganisation har mellan dessa år ökat från 86 till 359. Likväl synes organisationen på vissa håll i landet allvarligt underdimensionerad. Klagomålen över vänteköer vid en del arbetsvårdsexpeditioner blir allt talrikare. Från folkpartihåll begärdes av bl. a. detta skäl i motion till riksdagen i år att riksdagen skulle utöver vad departementschefen förorddat anvisa medel för 50 tjänster avsedda för arbetsvård och yrkesvägledning. Motionen avlogs dock. Statsutskottet var medvetet om att anspråken på arbetsvårdens insatser ökar och syntes dela meningen att dess resurser fortlöpande måste utvecklas men stannade för den personalökning Kungl. Maj:t föreslagit (anslagsmedel beräknade för 41 anställda, varav fem nya tjänster inom allmän arbetsförmedling och 14 inom vardera yrkesvägledning och arbetsvård).

Som här antytts har meningarna varit delade om storleken av behovet av personalförstärkning, som väl är den väg som ligger närmast till hands för att snabbt komma till rätta med arbetsvårdens väntetider. För att få en mera konkret uppfattning om detta problem har uppgifter om de genomsnittliga väntetiderna under september månad i år införskaffats från landets arbetsvårdsexpeditioner (uppgifter om dessa förhållanden i X, Y, Z, AC och BD län saknas dock för närvarande). Värst är situationen i AB län (i Stockholms kommun vid norrgruppen uppemot fem månader, vid södergruppen tio månader, Farsta nio och Skärholmen likaledes nio, i Solna åtta till tio veckor, Södertälje fjorton månader och Täby två må-

Interpellation ang. den äldre arbetskraftens anställningstrygghet

nader). Inom C län är den genomsnittliga väntetiden för september i år i Uppsala bortåt en månad, i D län i Eskilstuna upp till en och en halv månad och i Nyköping och Katrineholm bortåt två månader. För Norrköping inom E län är väntetiden ungefär tre veckor, i Jönköping inom F län mellan en och två månader, i Växjö inom G län två månader, i Kristianstad, Hässleholm och Ängelholm inom L län en till två månader, i Malmö, Hälsingborg, Landskrona och Lund mellan två och tre månader, i Sala inom U län två månader och i Falun, Ludvika, Mora, Borlänge och Avesta inom W län en månad.

De lämnade uppgifterna är exempel på väntetider som får anses väl långa och som i varje fall då det gäller tider över tre månader inet synes kunna godtas. Med väntetid avses här den tid som åtgår från ett arbetsvårdsärendes upptagande till tidpunkten för den första kontakten med den sökande.

Utöver genom fortsatt personalförstärkning synes det böra prövas att söka nedbringa väntetiderna genom ytterligare granskning av rutinerna vid arbetsvårdsprövning och starkare urval bland de arbetsvårdssökande, så att de mera höggradigt svarplacerade i första hand ifrågakommer för handläggning av arbetsvården, medan de enklare fallen hänvisas till den vanliga arbetsförmedlingen. Vårriksdagen uttalade sitt intresse för en sådan ordning. Denna synes särskilt vara möjlig vad beträffar normalt åldrande, yrkeskunliga arbetstagare, som drabbats av friställning genom företagsnedläggelser, i varje fall om man — såsom framkastats som en utväg — på lämpligt sätt specialiserar personal inom en del av den lokala arbetsförmedlingen i större orter att ge vanlig arbetsförmedlingsservice med särskild inriktning på sådan äldre arbetskraft som ännu inte lider av »stora» handikapp och i denna mening är »enklare fall».

Med stöd av det anförda anhåller jag

om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få rikta följande frågor:

1. Anser statsrådet behov föreligga av särskilda åtgärder i syfte att nedbringa väntetiderna vid de arbetsvårdsexpeditioner, där dessa nu är särskilt långa (t. ex. i Stockholm, Södertälje, Malmö Hälsingborg)?

2. Är statsrådet vid jakande svar på fråga 1 beredd att redogöra för vilka åtgärder som regeringen avser att vidta?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Interpellation ang. den äldre arbetskraftens anställningstrygghet

Ordet lämnades på begäran till

Herr JOHANSSON i Norrköping (s), som yttrade:

Herr talman! Under senare delen av 1960-talet har de äldre arbetstagarnas situation tilldragit sig växande uppmärksamhet. Särskilt i anslutning till att företag lagts ned har svårigheterna att ordna nya anställningar åt personer i åldrarna över 50 år ställts i blyxtbelysning. Det är emellertid inte bara dessa punktvisa registreringar som ger stöd för uppfattningen att de äldre har svårt att få fullvärdiga arbeten om och när de tvingas sluta en tidigare anställning. Även i det längre tidsperspektivet har deras ställning försämrats. Antalet arbetslösa i åldrarna över 60 år har ökat med i genomsnitt 10 procent under en följd av år. Ser man till AMS:s septemberräkningar 1968 och 1970 finner man att de äldres (55 år och däröver) andel av hela antalet arbetslösa ökat från 43 till 54 procent. Utvecklingen är likartad för såväl arbetare som tjänstemän. Inte ens under den nu aktuella högkonjunkturen har trenden på något avgörande sätt förändrats.

Från såväl statsmakternas som arbets-

Interpellation ang. skadeverkningarna vid besprutning med herbicider, m. m.

marknadsstyrelsens sida har omfattande åtgärder vidtagits, men resultaten av hittills gjorda insatser är inte tillfredsställande.

Många människor känner personlig oro inför detta faktum. Upplevelsen av otrygghet förstärks av vetenskapen om att vi inom de närmaste åren går in i en mera dämpad konjunktur, då den arbetslöshet som följer av de fortgående strukturförändringarna får ett tillskott som följd av den allmänna bromsningen av den ekonomiska aktiviteten. Erfarenheterna från tidigare perioder med vikande sysselsättning är att den äldre arbetskraften drabbas först och hårdast.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framställa följande frågor:

1. Är statsrådet beredd att — i den händelse näringslivet inte frivilligt lämnar sin medverkan — pröva möjligheterna av en lagstiftning som ökar de äldre arbetstagarnas anställningstrygghet?

2. Vilka åtgärder i övrigt för att förbättra de äldres situation på arbetsmarknaden ämnar statsrådet vidta?

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Interpellation ang. skadeverkningarna vid besprutning med herbicider, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr ANDERSSON i Storfors (s), som yttrade:

Herr talman! På grund av i Värmland inträffat fall av påstådd skada i samband med besprutning med herbicider från flygplan tog jag 1968 i riksdagen upp frågan om användandet av flygplan vid besprutning för lövbekämpningsändamål.

Dävarande statsrådet och chefen för

jordbruksdepartementet Eric Holmqvist anförde i sitt svar inför kammaren den 7 november 1969: »Giftnämnden överväger för närvarande frågan om särskilda föreskrifter för besprutning med bekämpningsmedel från flygplan. I avvaktan på resultat av dessa överväganden är jag inte beredd att vidta några särskilda åtgärder.»

I anledning av den polisutredning som genomfördes i det aktuella fallet i Värmland har giftnämnden i yttrande av den 29 april 1969 anført följande: »Giftnämnden har ej funnit anledning att nu ta definitiv ställning till frågan om ytterligare restriktioner i fråga om spridning av bekämpningsmedel från luften eller eljest till behovet av mera detaljerade föreskrifter i ämnet. Nämnden har emellertid hela detta frågekomplex under särskild utredning.»

Under innevarande år — dvs. cirka två år efter det första rapporterade skadefallet — har frågan ånyo kommit upp till diskussion. Bl. a. har till en del hälsovårdsnämnder framförts förfrågningar om dels huruvida användandet av dessa preparat kunde medföra hälso-risker, dels huruvida den tillämpade metoden med besprutning från flygplan kunde anses vara tillfredsställande ur allmän hygienisk synpunkt. Många enskilda människor har också framfört sin oro över besprutningen i skog och mark.

Detta har medfört att frågan belystes i ett Fokus-program den 25 september i år och har dessutom bl. a. haft till konsekvens att en hälsovårdsnämnd i landet (hälsovårdsnämnden i Årjäng) förbjudit användandet av ifrågavarande preparat inom sitt hälsovårdsområde. Av de uttalanden som gjordes i samband med nämnda program framgår att giftnämnden enligt sina instruktioner har att godkänna preparat som kan antas vara av den beskaffenheten att de — med hänsyn tagen bland annat till ekonomiska konsekvenser och de risker för skadeverkningar som kan föreligga

Interpellation ang. inkomstläget för vissa förtroendevalda tjänstemän, m. m.

— lämpligen bör användas.

Användandet av herbicider i Vietnam har varit föremål för särskilda diskussioner, och från USA kommer uppgiften att preparaten där förbjudits för civilt ändamål i stora delar av landet på grund av riskerna för fosterskador.

I en av försvarets forskningsanstalt i september i år utgiven rapport framhålles att man inte kan utesluta att preparaten, i höga doser och i nu tillgänglig kvalitet, kan ha fosterskadande effekt.

Det framstår som mycket egendomligt att man från giftnämndens sida ännu ej tagit ställning till frågan och ej heller redovisat på vilka grunder man godkänt ifrågavarande preparats fortsatta användning, trots den reaktion som förekom 1968. Nu framföres att man tillsatt en arbetsgrupp som snabbt skall utreda vilka risker ett användande av preparaten kan medföra.

I en tid då miljövärdsintresset så klart dokumenteras och en allmän opinion mot bland annat luftföreningar föreligger är det ganska egendomligt — även utan att ställning toges till de direkta hälsoriskerna i sammanhanget — att en så kvalificerad luftförening som den som sker vid flygbesprutning med herbicider kan få fortgå opåtalad.

Av betänkandet angående miljövärdsforskning, avgivet av 1964 års naturresursutredning, framgår att vid flygbesprutning med biocider endast en del av den utsprutade vätskemängden når själva målområdet (s. 177). *Detsamma gäller givetvis för herbicider.*

Med hänvisning till det anförda anholder jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande frågor:

1. Kan användandet av herbicider, avsedda bland annat för att döda lövskog från flygplan, anses förenligt med modernt miljövärdstänkande?

2. Bör inte giftnämndens instruktioner överarbetas på sådant sätt att

a) om ett preparat ger minsta anledning anta att risker för skada på människor och djur kan föreligga vid dess användande, godkännande ej må meddelas intill dess motsatsen bevisats;

b) om grundad misstanke om skadeverkningar av redan godkända preparat uppkommer, tidigare meddelat godkännande indrages med omedelbar verkan intill dess preparatets oskadlighet bevisats?

Denna anhållan bordlades.

§ 9

Interpellation ang. inkomstläget för vissa förtroendevalda tjänstemän, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr LUNDBERG (s), som yttrade:

Herr talman! Årets löne- och avtalsrörelser har startat. Ansvariga har talat om att den ekonomiska åtstramningen måste sättas in nu och att vissa av de redan offentliggjorda förhandlingsbudena i den kommande avtalsrörelsen är orealistiska. Man tappar kontakten med den verklighet där vi tvingas leva. Finansministern har påtalat att kommunerna under 1960-talet odeciderat stått i spetsen när det gällt den relativa fördelningen av kakan. Det har även sagts att vi är vana vid kraftigt tilltagna utgångsbud, men kraven på utgångsbud på över 20 procent är orealistiska.

I detta sammanhang bör erinras om att partiernas kandidater vid riksdags-, landstings- och kommunvalen under valkampanjen i samråd med partikanslierna uttalat att de ville arbeta för ökad jämlikhet, när demokrati och kommunalt samband. Det har talats om solidarisk lönepolitik, låglöneproblem och ekonomiska problem, inflationsfara m. m., vilka frågor skall aktualiseras med siktet inställt på att de skall lösas och en utjämning mellan låg- och höglönegrupperna ske.

Interpellation ang. inkomstläget för vissa förtroendevalda tjänstemän, m. m.

Tyvärr förefaller det som alla dessa talesätt bland en del kommunala förtroendemän uppfattats som ordlekar utan vilja till praktisk handling. Löftena försvann kl. 21 den 20 september 1970 för att gömmas och glömmas till nästa valkampanj.

Det enda man kan misstänka blir följden av alla vackra försäkringar är väl att man kan förvänta en inflation av landstings-, kommunal-, stadsdels- m. fl. upptäckliga rådsbefattningar, vilkas huvudsyfte troligen blir att lösa inkomst- och trygghetsfrågan för utvalda förtroendemän på redan förut hög inkomstnivå.

Redan veckan efter valet föreslog en arvodeskommitté — med en 90 000 kronors arvodist som ordförande — och folkvalda förtroendemän beslutade ett lönepåslag på 40 000—45 000 kronor på den utgående lönen av 90 000 kronor till s. k. toppförtroendemän. Pensions- och andra förmåner står i högsta särklass, vilket bl. a. innebär att oavsett ålder full pension utgår efter tre valperioder. Samtidigt har vi landstings- och kommunförbund och andra instanser som när det gäller lågavlönade inom stat, landsting och kommun ständigt varnar och vakar över att löneklyftan mellan låg- och högavlönade icke skall minska.

Det är höjden av cynism när kommunala förtroendemän i nådens år 1970, efter alla tal om närdemokrati, jämlikhet m. m., samt i vetskap om att vi står inför en av de kanske hårdaste avtalsrörelser vi upplevt, kan kräva ett lönelöft på ca 45 000 kronor på en redan utgående lön på 90 000 kronor. Därtill anför man att »motivet till löneökningen är en fråga om jämlikhet». När valda förtroendemän i en allvarlig ekonomisk situation för land och folk visar sådan omdömes- och ansvarslöshet när avtalsrörelsen startar, är det orimligt att förutsätta eller kräva att de lågavlönade skall visa måttfullhet i sina lönekrav. Årets avtalsrörelser måste för

de lågavlönade inom stat, landsting och kommuner samt på arbetsmarknaden i övrigt ge ett positivt utslag.

Förfarandet påminner både principiellt och praktiskt om en diskussion mellan den kristne reformatorn Henry George och påven på 1890-talet, under vilken George citerar och fastslår: »Det har blivit sagt om en berömd dom av högsta domstolen här i Förenade Stater, som fälldes i en bortrymd slavs sak kort före borgarkrigets utbrott, 'att den gav lag åt nordstaterna och negrerna åt sydstaterna'. På samma sätt ger ni i eder rundskrivelse evangeliet åt arbetarna och jorden åt godsägarna. Kan man då förundra sig över, att det gives människor, som hånande säga: 'Prästerna äro villiga nog att ge åt de fattiga lika andel i det osynliga, men de sörja för, att de rika behålla allt det synliga för sig allena'».

Det förefaller som om en del förtroendevalda och högavlönade tänker och handlar på samma sätt. De har icke visat sinne för och hänsyn till personalen och ekonomiska, löne- och avtalsmässiga realiteter. De saknar vilja att följa kraven på ökad jämlikhet, förbättring av låglönegruppernas löner och arbetsvillkor och respekt för människovärdet hos alla i samhälle och på arbetsplatser.

Om respekten för demokratin inte skall svikta i denna situation förefaller läget vara sådant, att regeringen måste söka finna en form för att stävja förtroendemäns och högavlönades maktmissbruk. Dessa får icke utan hänsyn till andra intressen och för egen vinning söka skapa en hög ekonomisk och personlig status och återföra oss till ett tänkande, som är ett arv från det gamla stånds- och privilegiesamhället. Den saxning som synes finnas mellan högavlönade tjänstemän och förtroendevalda i fråga om förmåner kan icke anses stå i rimlig proportion till lika nödvändiga och betydelsefulla funktioner och arbetsuppgifter som utföres av

Interpellation ang. inkomstläget för vissa förtroendevalda tjänstemän, m. m.

lågavlönade. Det förefaller oundvikligt att regeringen tvingas ingripa för att styra och hyfsa löne marknaden inom landsting och kommuner. Det är inte rimligt att huvuddelen av de anställda inom denna sektor lever kvar som lågavlönade, under det att förmåner och lönepåslag ges till de högavlönade.

Det bör även beaktas att problemen med de lågavlönades löner och sociala förmåner måste vara lösta innan frågan om en eventuell anslutning till en vidgad internationell ekonomisk marknad allvarligt kan prövas. En anslutning till en sådan enhet innan de lågavlönades problem är lösta skulle konservera förhållanden som en demokrati aldrig kan acceptera.

Ansvar för lagstiftningen ligger hos riksdagen. Förändringar i kommun- och landstingsgränser m. m. har tillkommit efter förslag av regeringen. Om dessa gränsförändringar och denna centralisering skapar motiveringar för orimliga lönelöft och liknande åtgärder för landsting och kommuner, även om de skulle vara av begränsad omfattning, bör de omedelbart rättas till. Regeringen har här ett ansvar som är och måste bli styrande för löne marknaden i dess helhet.

Regeringen söker att inför en avtalsrörelse ge råd av olika valör i fråga om den samhällsekonomiska situationen och vilka hänsyn som bör beaktas. Hur valda förtroendemän själva uppträder när deras egna arvoden och förmåner skall bestämmas kan inte anses vara ovidkommande. Landstings- och kommunsektorn är en betydande och växande sektor på arbetsmarknaden. Tyvärr finns merparten av de anställda inom låglönesektorn, och situationen är sådan att detta missförhållande måste rättas till. Detta kräver en viss måttfullhet i förtroendemännens och de högavlönades krav på arvoden och löner. En ensidig generositet mot höginkomsttagare och förtroendevalda kan få ekonomiska och allvarliga konsekven-

ser för samhället och löne marknaden i dess helhet.

I dagens avtals situation borde regeringen ha starka skäl till att rätta vad som brustit i omdöme och ansvar då det gäller löner och arvoden för samhällets egna förtroendemän. De högre arvoden som utgår, eller beslutats bli höjda ytterligare från årsskiftet, kan och borde sänkas. Arvoden för heltidsanställda förtroendemän bör kunna begränsas till omkring 60 000 kronor, liksom andra förmåner skulle kunna begränsas till vad som gäller för arbetsmarknaden i övrigt.

Att i dagens situation bl. a. ge ett lönelöft på 45 000 kronor utöver de 90 000 kronor som utgår skulle för landsting och kommuner innebära en ekonomisk omöjlighet, om också de lågavlönade inom den offentliga sektorn begränsade sina löneanspråk till att kräva en lön motsvarande de förtroendevaldas lönelöft jämte deras sociala förmåner.

Om problemen med låglöne gruppernas ekonomiska och sociala förmåner äntligen skall bli lösta, krävs en samordnad vilje- och kraftanspanning. Det förefaller som om endast regeringen har möjlighet att samordna erforderliga resurser och se till att detta intresse sätts i centrum.

Med hänvisning till vad här anförts — och om man förutsätter att de lågavlönades löner och andra förmåner väsentligt skall förbättras vid årets avtalsrörelser — anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till civilministern få ställa följande frågor:

Har statsrådet och regeringen uppmärksammat att en del förtroendemän i landsting och kommuner bedömt det ekonomiska och avtalsmässiga läget vara så tillfredsställande, att de förtroendevaldas arvoden eller löner från årsskiftet skall höjas med ca 50 procent, dvs. löner på 90 000 kronor skall höjas med 45 000 kronor plus sociala förmåner i särklass?

Interpellation ang. utvärdering av den nuvarande språkundervisningen

Om detta är fallet, anser regeringen att förtroendemännens handlande står i överensstämmelse med vissa regeringsledamöters uttalanden, att utgångsbud från andra inkomstgrupper, även lågavlönade, på 20 procent är orealistiska? Om detta icke är fallet, kan man förvänta att regeringen kommer att taga ett initiativ för att högavlönades krav rättas till och låginkomsttagarnas löner och sociala förhållanden gives förtur och blir väsentligt förbättrade?

Denna anhållan bordlades.

§ 10**Interpellation ang. utvärdering av den nuvarande språkundervisningen**

Ordet lämnades på begäran till

Herr KÄLLSTAD (fp), som yttrade:

Herr talman! Under det senaste året har skolans undervisning i främmande språk varit föremål för livlig debatt i dags- och fackpress. Lärare och språkforskare har starkt kritiserat den nuvarande språkundervisningen och rapporterat om otillräckliga språkkunskaper hos eleverna. I juni 1970 betecknade drygt 2 000 språklärare i en skrivelse till utbildningsministern läget för språkundervisningen som krisartat och krävde en revidering av undervisningsmetoderna.

Uppgifter om brister i elevernas språkkunskaper har även framkommit från annat håll. Efter en inspektionsresa i februari—mars till 14 gymnasier rapporterade t. ex. en av skolöverstyrelsens gymnasieinspektörer om allvarliga brister i elevernas språkkunskaper vad gällde både den muntliga och den skriftliga framställningsförmågan. I rapportens sammanfattning betecknade även han språksituationen som krisartad och föreslog en total översyn av språkundervisningen i skolan. Även det uttals- och intonationsprov som engelska

institutionen vid Stockholms universitet lät 642 nybörjare genomgå hösten 1969 visade på bristande förmåga att muntligen behärska språket.

Nyligen har utbildningsnämnden vid språkvetenskapliga sektionen vid Lunds universitet och utbildningsnämnden vid humanistiska fakulteten vid Umeå universitet i skrivelser till universitetskanslersämbetet redovisat oroväckande resultat från de två första terminernas språkutbildning inom ramen för det nya utbildningssystemet vid filosofisk fakultet. I Umeå har knappt 20 procent av de studerande i engelska och 12 procent av de studerande i tyska klarat av 40-poängkursen på två terminer. Liknande erfarenheter redovisas från Lund, där 42 procent av de studerande klarat av 40-poängkursen i engelska inom de avsedda två terminerna och knappt 50 procent kursen i tyska. I samtliga fall rör det sig om siffror som ligger klart under den av riksdagen fastställda riktpunkten 67 procent. I sina skrivelser till universitetskanslersämbetet pekar utbildningsnämnderna på de studerandes otillräckliga förkunskaper och den alltför korta tid som står till språkutbildningens förfogande som de viktigaste orsakerna till de här redovisade resultaten.

I dagarna har rektorsämbetet vid Umeå universitet tagit upp frågan om de svaga studieresultaten vid de filosofiska fakulteterna. I en skrivelse till universitetskanslersämbetet framhåller rektorsämbetet bl. a. de svårigheter som de studerande ställs inför vid övergången till universitetsstudier. Otillräckliga kunskaper i engelska har t. ex. lett till studiesvårigheter i flera av de naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga ämnena.

Den diskussion om språkundervisningen som förts under det senaste året har många gånger bottnat i skiljaktiga meningar om målen för skolan och språkundervisningen. De rapporter om elevernas språkkunskaper som lämnats

Interpellation ang. vissa konsumentfrågor

från skol- och universitetshåll gör det emellertid befogat att ifrågasätta om man med den nuvarande språkundervisningen lyckats ge eleverna en tillräcklig språklig grund för deras fortsatta verksamhet.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet få ställa följande fråga:

Är regeringen beredd att tillsätta en allsidigt sammansatt utredningsgrupp för att utvärdera den nuvarande språkundervisningen och framlägga förslag till åtgärder?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Interpellation ang. vissa konsumentfrågor

Ordet lämnades på begäran till

Herr ROMANUS (fp), som yttrade:

Herr talman! Den snabba utvecklingen inom detaljhandeln mot större enheter och ökad självbetjäning har lett till att allt fler livsmedel säljs färdigförpackade. För konsumenterna har denna utveckling medfört minskade möjligheter att kontrollera varornas vikt och kvalitet och ett ökat behov av att kunna lita på att de uppgifter som ges om varorna är korrekta.

Under senare tid har det framkommit en rad uppgifter om väsentliga brister i vad gäller handeln med färdigförpackade varor. Felaktiga viktangivelser på varuförpackningarna och ändrade hållbarhetsmarkeringar synes förekomma i inte obetydlig utsträckning. Gamla varor har också fått ligga kvar i butikerna tillsammans med fullt säljdugliga. Detta innebär att konsumenterna vilseleds och kan i extrema fall också få hälsovådliga konsekvenser.

Det bör klarläggas i vilken omfattning dylika missförhållanden förekom-

mer. Statens pris- och kartellnämnd bör därför få i uppdrag att skyndsamt genomföra en brett upplagd undersökning om tillförlitligheten hos märkning av färdigförpackade varor, något som också krävts av Livsmedelshandlareförbundet.

Det är ett gemensamt intresse för konsumenterna och den seriösa handeln att man kan lita på de uppgifter om vikt, kilopris och hållbarhet som ges på varuförpackningarna. Sedan gammalt finns skydd mot felaktiga vågar och vikter. Alla vågar och vikter skall, innan de säljs, kontrolleras av mynt- och justeringsverket, som också har heltidsanställda justerare som åker runt och kontrollerar. Den ökade handeln med färdigvaror har emellertid minskat betydelsen av detta skydd.

Under våren antog riksdagen en lag som ger möjlighet till ingripande mot alla slag av otillbörliga marknadsföringsåtgärder. Vid bedömningen av om en viss åtgärd är att betrakta som otillbörlig mot konsumenter eller näringsidkare framstår kravet på vederhäftighet som det centrala. Framställningar som icke uppfyller detta krav och som kan påverka efterfrågan av en vara eller tjänst kan förbjudas.

I vad mån felaktiga uppgifter om en varas pris, sammansättning och hållbarhet faller under lagen om otillbörlig marknadsföring är oklart. I en nyligen utgiven kommentar till lagen sägs emellertid »att en prisuppgift som är oriktig eller missvisande måste anses ägnad att påverka efterfrågan på varan eller tjänsten i fråga och strida mot generalklausulens vederhäftighetskrav». Vidare sägs det: »Kravet på vederhäftighet i reklam och annan marknadsföring innebär bl. a. att näringsidkare inte får vilseleda om varas material, sammansättning, konstruktion och egenskaper i övrigt eller om dess användbarhet och lämplighet — — —.» (Bernitz m. fl.: Otillbörlig marknadsföring s. 128 och 133 f.).

Lagen om otillbörlig marknadsföring är tillämplig bara i de fall då varans pris, vikt och hållbarhet angivits på förpackningen. För närvarande är näringsidkare inte skyldig att förse varuförpackningar med sådana uppgifter. I livsmedelsstadgekommitténs förslag till ny livsmedelsstadga föreslås emellertid att färdigförpackade livsmedel som väger mellan 25 gram och 25 kilogram skall vara försedda med uppgift om nettovikt eller nettovolym och att särskilt omtaliga livsmedel alltid skall vara hållbarhetsmärkta enligt ett enhetligt system. Frågan om å-prismärkning av färdigförpackade varor behandlas däremot inte alls av kommittén. Uppgift om å-pris är en förutsättning för att konsumenterna skall kunna göra ett rationellt val mellan olika varor. Förslaget till livsmedelsstadga bör därför kompletteras på denna punkt.

Ett genomförande i ovan berörda avseenden av livsmedelsstadgekommitténs förslag skulle tillsammans med marknadsföringslagen ge konsumenterna ett förbättrat skydd mot felaktiga uppgifter på varuförpackningar. Betydelsen av detta skydd minskas emellertid av att marknadsföringslagen inte stadgar straff i egentlig bemärkelse som den normala påföljden vid lagöverträdelse utan endast förbud. Härför fordras att förbudet förenas med vite och att felaktigheten upprepas. I vissa fall kan otillbörliga marknadsföringsåtgärder direkt falla under allmänt åtal. Detta förutsätter dock att felaktigheten är uppsåtlig, vilket många gånger kan vara svårt att bevisa.

En förutsättning för att lagskyddet skall bli effektivt är att felaktigheter i varumärkningen upptäcks. Detta kräver en effektiv kontroll, som vanligen konsumenterna sällan har tid och möjlighet till. Detta måste i stället ankomma på särskilt anställd personal. Enligt livsmedelsstadgekommitténs förslag skall i första hand näringsidkaren själv svara för kontrollen, s. k. egentillsyn.

Interpellation ang. vissa konsumentfrågor

Därjämte skall det finnas en offentlig livsmedelskontroll, som på det lokala planet liksom hittills skall skötas av hälsovårdsnämnden. I den mån hälsovårdsnämndernas resurser inte räcker till för en effektiv övervakning bör man undersöka olika möjligheter att förstärka kontrollen. En möjlighet vore att låta pris- och kartellnämnden i anslutning till sina prisundersökningar också undersöka märkningen av färdigförpackade varor.

I anslutning till behandlingen av marknadsföringslagen beslöt riksdagen inrätta en tjänst som konsumentombudsman (KO) med uppgift att följa utvecklingen på marknadsföringsområdet. De begränsade resurser som ställts till KO:s förfogande gör att en stor del av hans arbete förmodligen måste ta formen av granskning av tidningsreklam o. d., medan direktreklam, varumärkning etc. endast mer sporadiskt kan bli föremål för uppmärksamhet. Allmänhetens möjligheter att genom anmälningar och klagomål fästa KO:s uppmärksamhet på olika förhållanden är inte tillräcklig ersättning för en systematisk övervakning. Ett sätt att förbättra den lokala bevakningen av konsumenternas intressen på marknadsföringsområdet vore att inrätta lokala konsumentkommittéer av det slag som folkpartiet tidigare föreslagit.

Avsaknaden av lokala konsumentorgan gör att effektiviteten i den nya marknadsföringslagen är beroende av konsumenternas aktiva deltagande. Dessa måste därför få bred information om den nya lagen och om de till denna knutna organen. Detta är emellertid bara en del av den kunskap som konsumenterna bör få om sina rättigheter och möjligheter. I radions presskonferens den 21 augusti påpekade folkpartiets ordförande, Gunnar Helén, att »en snabbt utbyggd konsumentinformation om varor och tjänster förutsätter, för att det skall vara meningsfullt, att människorna verkligen nås av informatio-

nen, vet hur de skall göra för att öka sin kunskap inför ett köp». Han föreslog att landets samtliga hushåll skulle få en konsumentkatalog. Den skulle också finnas tillgänglig i butiker och på andra försäljningsställen och ge upplysningar om var man kan få råd, om hur man skall läsa t. ex. VDN-deklaration och om vad den betyder, ge allmänna köpråd, tala om vilka rättigheter konsumenterna har, hur de skall bete sig om de vill klaga etc. En konsumentkatalog med detta innehåll skulle vara ett viktigt komplement till lagstiftningsåtgärderna.

För närvarande är arbetet med konsumentfrågorna uppdelat på olika departement. Då statsrådet Lidbom har framträtt som regeringens talesman i konsumentfrågor anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet Lidbom få framställa följande frågor:

1. Anser regeringen att lagen om otillbörlig marknadsföring ger konsumenterna ett tillräckligt skydd mot felaktig varumärkning?

2. Är regeringen beredd att skyndsamt framlägga förslag till ny livsmedelsstadga med bestämmelser som förbättrar detta skydd?

3. Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidtaga för att förbättra möjligheterna att lokalt tillvarata konsumenternas intressen?

4. Är regeringen beredd att under nästa år ge ut en konsumentkatalog att distribueras till samtliga hushåll?

5. Vill regeringen föranstalta om en snabb undersökning av tillförlitligheten hos märkning av färdigförpackade varor?

Denna anhållan bordlades.

§ 12

Interpellation ang. skyddet för den personliga integriteten vid upprättande av databanker, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr HERMANSSON (vpk), som yttrade:

Herr talman! Det hot mot den personliga integriteten som skapas genom olika former av register och informationssystem, bl. a. databankerna, har ytterligare aktualiserats genom en rad händelser. Vissa insamlade personuppgifter har av ett privat företag använts för en verksamhet som starkt påminner om utpressning. Stölder från privata databanker har avslöjats. Debatten kring den statliga folk- och bostadsräkningen har visat en oro bland allmänheten för att inlämnade uppgifter skall komma att missbrukas.

Statliga utredningar behandlar för närvarande frågor som har att göra med hela detta problemkomplex. Offentlighets- och sekretesskommittén arbetar med en översyn av sekretesslagstiftningen bl. a. med hänsyn till de nya förhållanden som skapats genom den automatiska databehandlingstekniken. Kreditupplysningsutredningen behandlar olika frågor beträffande de privata s. k. kreditupplysningsbyråerna bl. a. också med hänsyn till ADB-register.

Medan resultaten av dessa utredningar avvaktas fortsätter emellertid i snabbt tempo en utveckling som föregriper viktiga principiella ställningstaganden av regering och riksdag och som kan komma att göra senare träffade beslut mer eller mindre verkningslösa.

Större delen av kreditupplysningsföretagen har sålunda uppköpts av utländska — amerikanska — intressen. Ett amerikanskt storföretag behärskar 55—60 procent av den svenska kreditupplysningsmarknaden. Register över miljontals svenskar befinner sig nu i utländsk ägo och de innehåller i stor utsträckning intima personuppgifter.

Interpellation ang. omprövning av trafikpolitiken för statens järnvägar

Övergång till ADB-behandling uppges delvis ha skett och diskuteras för hela materialet. Ett nödvändigt ingripande som lägger hela denna s. k. kreditupplysningsverksamhet under demokratisk kontroll försvåras, om övergången av verksamheten i utländsk ägo tillåtes fortsätta. Det USA-ägda företagens dominans innebär att de insamlade uppgifterna kan överflyttas till utlandet.

Uppbyggnaden av statliga och privata databanker fortskrider mycket snabbt på olika områden. På det statliga området kan nämnas arbetsmarknadsverkets informationssystem, rättsväsendets informationssystem, centrala körkortsregistret, databanker inom centrala studiehjälpnsnämnden och riksförsäkringsverket, databank med alla statsanställda osv. Det planerade centrala personregistret skall samla en rad uppgifter om varje medborgare. Genom hopkoppling mellan olika databanker kan en detaljerad kartläggning göras av varje individ.

Inom det privata näringslivet förekommer ett stort antal databanker. Af-färs- och sparbanker bygger upp omfattande datasystem och diskuterar en integration i det s. k. SIBOL-projektet.

Såväl från statliga som från för detta ändamål speciellt uppbyggda privata databanker förekommer försäljning av uppgifter. Statistiska centralbyrån bedriver sålunda en omfattande försäljning genom statistiktjänsten. Vid uppläggnings av statistiska undersökningar tas hänsyn även till privata kunders önskemål. Centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden offererar i särskilda cirkulär ett stort antal uppgifter (se t. ex. Utdrag ur taxeringsregister och Information från CFU augusti 1970).

Enligt många mening har den utveckling som skett när det gäller databanker och andra registersystem skapat så stora faror för den personliga integriteten att omedelbara åtgärder måste vidtas utan att det fullständiga resultatet av pågående utredningar avvaktas.

Med hänvisning till det anförda an-håller jag därför om kammarens till-stånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få ställa följande frågor:

Vill regeringen ta omedelbara initia-tiv för att

1. införa sådana regler att den enskil-de kan förbjuda att hans obligatoriskt avkrävda personuppgifter får användas annat än för statistisk bearbetning?

2. införa sådana bestämmelser att koppling mellan olika databanker omöj-liggörs annat än för statistiska sam-manställningar?

3. införa förbud eller strikt kontroll av statliga myndigheters försäljning av individuella uppgifter om svenska med-borgare samt förbjuda den privata han-deln med sådana uppgifter?

4. införa ett sådant system att alla ut-tag ur offentliga register skall anmälas och förtecknas centralt, så att medbor-garna får elementära möjligheter att kontrollera hur och i vilket syfte den tvångsvis lämnade informationen om dem används?

5. i allmän ägo överföra kreditupplys-ningsbyråerna?

Denna anhållan bordlades.

§ 13

Interpellation ang. omprövning av tra-fikpolitiken för statens järnvägar

Ordet lämnades på begäran till

Fru RYDING (vpk), som yttrade:

Herr talman! När det gäller proble-men rörande förbättrad arbetsmiljö har under senare tid bl. a. följande frågor skjutits i förgrunden: behovet av en skärpt arbetarskyddslagstiftning (eller arbetsmiljölöslagstiftning), utbyggnad av företagshälsovården och ett fullföljande av arbetstidsförkortningen. I samman-hanget kan även nämnas angelägenhe-ten av en tidigare pensionering.

Bakgrunden är ett allt hårdare ar-

Interpellation ang. omprövning av trafikpolitiken för statens järnvägar

betstempo i arbetslivet, en stark förslitning av arbetskraften, fall av stress vid löpande band och tvångsstyrda arbetsprocesser. Utan tvivel borde verkningfulla åtgärder och ingripanden redan ha varit vidtagna till skydd för arbetskraften respektive ha skett i en betydligt mera vidsträckt omfattning än vad som är fallet. Det senare omdömet kan exempelvis gälla den först vid början av innevarande år tillsatta utredningen för översyn av arbetarskyddslagen. Utan att avvakta resultaten av denna bör ingripanden ske mot konstaterade uppenbara missförhållanden. Detta bör vara särdeles angeläget när det gäller statligt ägda företag, såsom exempelvis statens järnvägar, på vilka anspråk måste kunna ställas att de skall vara föregångare. Under senare tid har såväl från de anställda och deras fackliga organisationer som i fackförbundsorganet Statsanställd och i dagspressen riktats stark kritik mot den personella underbemanningen bland växlingspersonalen och den stationära ytterpersonalen vid SJ. I exempelvis Göteborgsregionen påtalas att antalet övertidstimmar redan vid halvårsskiftet uppgick till bortåt 100 000 timmar. Outtagna semester- och fridagar anges till 10 000. En fackföreningsordförande uttalar i nr 39 för i år av den åberopade fackförbundetidningen:

»Det är i allra högsta grad olämpligt med tröttkörd personal i växlingen. Slappnar uppmärksamheten aldrig så lite hos en enda man i laget, så kan detta få ödesdigra följder inte bara för honom själv utan för många andra. Man får inte glömma bort att det är stor risk för att utomstående råkar i kläm, både bildligt och bokstavligt.»

Att döma av uttalanden för tidningen Aftonbladet den 27 september 1970 från motsvarande personalorganisation i Malmöområdet är förhållandet enahanda i detta område. Uttalande åberopas även från huvudskyddsombudet, enligt vilket arbetstempot är så uppdrivet, att

personalen ofta inte hinner iakta skyddsbestämmelsen om att inte gå in mellan vagn och lok innan visshet vunnits att loket eller vagnen bromsats ned.

I samtliga dessa fall nämnes rådande eller under en lång följd av år tidigare existerande anställningsstopp som orsak till den hårda pressen på personalen och det ur skydds- och säkerhetsynpunkt orimligt uppdrivna arbetstempot. Av tröttkördhet vållade urspårningar eller andra olycksfall sätter inte bara personalens liv och lem i fara, vilket är nog så allvarligt. Följden kan även bli mycket omfattande materiella skador.

Det är svårt att finna annan förklaring till dessa anmärkningsvärda förhållanden än att SJ-ledningen i sin personalpolitik låtit skydds- och säkerhetshänsyn vika för de i den beslutade trafikpolitiken starkt markerade lönsamhetsanspråken. Men konsekvenser av sådan innebörd till vilka hänvisats i denna interpellation kan enligt min mening inte under några förhållanden få godkännas.

Här påtalade förhållanden är inte enbart begränsade till den berörda personalgruppen utan har i stort sett aktualitet för hela SJ-området. De har dessutom stort intresse ur allmän arbetarskydds- och säkerhetsynpunkt. Med hänvisning härtill får jag hemställa om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande frågor:

Anser statsrådet i interpellationen påtalade förhållanden motivera en omprövning av den beslutade trafikpolitiken avseende dess samband med personalproblemen vid statens järnvägar, behoven av nyrekrytering, frågor om arbetsmiljön samt skydds- och säkerhetsförhållanden?

Är statsrådet beredd att vidta åtgärder i syfte att komma till rätta med berörda missförhållanden?

Denna anhållan bordlades.

Interpellation ang. skadeverkningarna vid besprutning med herbicider, m. m.**§ 14****Interpellation ang. kompensation till jordbruket för förluster genom prisstoppet**

Ordet lämnades på begäran till

Herr JONASSON (cp), som yttrade:

Herr talman! Enligt det av riksdagen godkända jordbruksavtalet skall prisnivån på jordbrukets produkter få röra sig inom vissa prisgränser.

I slutet av augusti införde regeringen ett partiellt prisstopp på vissa livsmedel. Detta fick som följd att jordbruket ej kunnat ta ut de priser som det av riksdagen antagna jordbruksavtalet avsett. Det svenska jordbrukets utövare gör härigenom stora förluster.

Ett träffat avtal bör givetvis hållas, och på något sätt måste jordbrukarna erhålla kompensation för de förluster prisstoppet förorsakar dem. Detta är nödvändigt inte minst när man betänker den hårda ekonomiska kris som det svenska jordbruket genomgår.

Då riksdagen godkänt det nu gällande avtalet, torde det vara av stort intresse att i riksdagen snarast redovisas hur jordbruksavtalet skall infrias efter det prisstopp som införts. Jag hemställer därför om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att inför kammaren redovisa på vilket sätt jordbruket skall kompenseras för de förluster som åsamkas genom prisstoppet?

Denna anhållan bordlades.

§ 15**Interpellation ang. skadeverkningarna vid besprutning med herbicider, m. m.**

Ordet lämnades på begäran till

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp), som yttrade:

Herr talman! Inom skogsbruk och jordbruk används betydande mängder kemiska bekämpningsmedel för att hålla efter buskskog och ogräs. Medlen används även efter järnvägar och landsvägar. På senare tid har särskilt bekämpningsmedel av fenoxiättiksyretyp, 2,4-D och 2,4,5-T, kommit att uppmärksammas. Dessa medel, som använts även i Vietnamkriget, har utpekats som skadliga för både människor och djur. Miss tankar finns att de kan förorsaka fosterskador och genetiska skador. I massmedia har i några uppmärksammade fall bekämpningsmedel av denna typ angetts som trolig orsak till fosterskador. Flera forskare har framhållit riskerna med dessa medel, som dels anses skadliga i sig och som framför allt kan vara förorenade av andra, mycket giftiga ämnen (dioxin). Även om det inte finns några klara bevis för att dessa ämnen gett upphov till fosterskador eller andra skador eller vållat de omskrivna skadorna på renar, är de miss tankar som framförts ändå tillräckliga för att man måste se mycket allvarligt på riskerna.

I maj 1970 frågade jag socialministern, om han var beredd att medverka till att användningen av dessa herbicider skulle förbjudas i avvaktan på ytterligare undersökningar om medlens skadeverkningar. Socialministern framhöll då att giftnämnden nyligen tagit upp frågan om den fortsatta användningen av dessa medel och att denna skulle bli föremål för nämndens slutliga ställningstagande. Statsrådet var då inte benägen att förorda något stopp för användningen av dessa herbicider för säsongen 70 men var övertygad om att giftnämnden skulle handla snabbt.

Bekämpningsmedlen kom alltså att användas även under besprutningssäsongen 1970. Något beslut om förbud mot eller inskränkning i användandet av dessa medel har ännu inte meddelats. Efter besprutningssäsongen 1970

Interpellation ang. arbetssituationen i skolorna

har uppgifter återigen förekommit i pressen om skador eventuellt förorsakade av herbicider. Genom flygbesprutningen har medlen ibland även kommit att spridas utanför det avsedda bekämpningsområdet med skador på annans egendom som följd. Kemikalierna har via vattendrag förts vidare. Betydande oro har uppstått bland människor som kommit i kontakt med dessa kemikalier eller som vistats i närheten av besprutat område. Paralleller har dragits med neurosedynkatastrofen. Av dessa skäl är det angeläget att mycket snart få fram ett beslut om huruvida de åsyftade medlen i fortsättningen kommer att få användas. Ersättningsmedel för skogsbruket måste också i händelse av förbud komma fram.

Statsrådets svar på min enkla fråga i maj innebar att frågan om användningen av dessa herbicider mycket snart skulle bli föremål för giftnämndens slutliga ställningstagande. Enligt tidningsuppgifter skulle i månadsskiftet september—oktober en särskild arbetsgrupp ha tillsatts för att förbereda nämndens ställningstagande. En avsevärd tid kommer dock att förflyta innan ett beslut kan fattas. Ett sådant måste dock fattas i god tid före besprutningssäsongen i vår.

Forskning om medlens eventuella skadeverkningar lär enligt uppgift pågå vid olika institutioner i Sverige — i vilken omfattning och med vilka tidsplaner behöver dock ytterligare belysas. För att minska allmänhetens oro i den här frågan är det angeläget att en redogörelse ges beträffande de åtgärder som vidtagits eller planeras.

Med hänvisning till vad som anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande frågor:

1. Vill statsrådet lämna en redogörelse för de åtgärder som hittills vidtagits av regeringen och berörda myndigheter för att nå klarhet om de skaderisker användningen av herbicider av fenoxi-

ättiksyretyp (hormoslyr etc.) eventuellt medför?

2. Avser statsrådet, för den händelse de undersökningar som nu påbörjats eller kommer att påbörjas inte hinner slutföras till besprutningssäsongen 1971, föranstalta om förbud mot användning av dessa medel i avvaktan på erforderliga undersökningsresultat?

Denna anhållan bordlades.

§ 16

Interpellation ang. arbetssituationen i skolorna

Ordet lämnades på begäran till

Fru NETTELBRANDT (fp), som yttrade:

Herr talman! Mål och riktlinjer för den läroplan för grundskolan som lärarna just nu ute i skolorna lojalt gör allt vad de kan för att införa inleds med att syftet med den genom samhällets försorg bedrivna undervisningen av barn och ungdom bl. a. är att främja elevernas utveckling till harmoniska människor och till dugliga och ansvarskännande samhällsmedlemmar. Vi är alla överens om denna målsättning, men den långa raden av motioner till årets vårriksdag som behandlade förhållandena i skolan bär ändå sitt påtagliga vittnesbörd om att många även i denna församling känner oro inför utvecklingen.

Kungl. Maj:t har också på riksdagens uppdrag tillsatt en utredning rörande åtgärder för elever med särskilda svårigheter i skolan och därmed sammanhängande frågor, bl. a. skolans arbetsmiljö. Av vad som framkommit i pressen har lärarorganisationerna redan på ett tidigt stadium visat ett mycket positivt intresse för denna utredning och också förklarat sig beredda att ta aktiv del i utredningsarbetet. Detta intresse har emellertid inte rönt gensvar från

Interpellation ang. barnstugeutredningens arbete — Interpellation ang. förslaget om ändrad distriktsindelning inom statens järnvägar

departementets sida. Således framgår det att svar på en gemensam skrivelse från två av organisationerna, daterad den 15 juni, inte registrerats som utgående handling på kansliet förrän den 23 september.

Under senare tid har en allt starkare oro gjort sig gällande beträffande arbetssituationen i skolan. Denna oro tycks tyvärr också vara fullt berättigad. Vi har de allra senaste dagarna i dagspressen kunnat läsa om ett upprop under tecknat av 600 lärare i Malmö angående arbetsförhållandena där. Upprörande skildringar av överfall på och trakasserier av lärarpersonal har givits.

Med anledning av vad som anförts anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet få ställa följande frågor:

Vilka åtgärder tänker statsrådet under tiden för pågående utredning vidta för att förbättra arbetssituationen i våra skolor för såväl elever som lärare så att ett normalt skolarbete verkligen kan bedrivas i avvaktan på de mer långsiktiga förslag, som den tillsatta utredningens eventuellt kan komma med?

Ämnar statsrådet ompröva sin inställning till medverkan från lärarnas sida i denna utredning?

Denna anhållan bordlades.

§ 17

Interpellation ang. barnstugeutredningens arbete

Ordet lämnades på begäran till

Herr SELLGREN (fp), som yttrade:

Herr talman! Sedan år 1968 arbetar en statlig utredning med frågan om den framtida utformningen av samhällets tillsynsfunktioner för förskolebarn.

I direktiven anges som första uppgift att utreda målsättningen för den inre verksamheten i lekskolor och daghem

när det gäller barn i fem- och sexårsåldern. Behovet av barnstugeverksamhet ökar snabbt i takt med att allt fler föräldrar behövs i förvärvslivet och att allt fler föräldrar studerar. Parallellt med att kommunerna bygger ut tillsynsverksamheten bedriver bl. a. svenska kyrkan en omfattande verksamhet benämnd kyrkans barntimmar respektive kyrkans småbarnsskola.

Om man ger direktiven till barnstugeutredningen en vid tolkning synes de taga hänsyn till de olika former i vilka barntillsynen för närvarande bedrivs. Det är dock med hänsyn till utvecklingen angeläget att riktlinjerna och målsättningen klarlägges. Direktiven anger också behovet av att utredningens förslag läggs fram successivt.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet få ställa följande frågor:

1. Behandlar barnstugeutredningen frågan om förskola i kristen regi?

2. När kommer utredningen att framlägga sina första delförslag och vilka avsnitt kommer dessa att omfatta?

Denna anhållan bordlades.

§ 18

Interpellation ang. förslaget om ändrad distriktsindelning inom statens järnvägar

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp), som yttrade:

Herr talman! För en tid sedan presenterade statens järnvägar ett förslag till omorganisation inom verket. Förändringar skulle företas i fråga om distriktsindelningen innebärande att distriktskontoren i Växjö, Borås och Umeå skulle dras in. De områden som nämnda kontor betjänade skulle läggas samman med angränsande distrikt. Ett för-

Interpellation ang. utbildnings-, tjänstgörings- och löneförhållandena inom försvaret — Interpellation ang. ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för vård vid barnbörd utom riket

verkligande av förslaget skulle sålunda innebära en centralisering av SJ:s administration.

Det är uppenbara nackdelar förenade med en omorganisation av föreslagen art. Risken är stor för att trafikservicen blir lidande. Försämrade insikter i de lokala förhållandena och behoven kan hos dem som planerar inom SJ bli följd. Försvagning i fråga om marknadsbevakning och marknadsföring kan befaras. Konsekvensen kan därför bli minskade intäkter för verket.

Den här frågan måste också ses ur lokaliserings- och regionalpolitiska synpunkter. Indragning av de tre distriktskontoren innebär bortfall av arbetstillfällena, och eftersom kontoren är belägna på orter som redan har sysselsättningsproblem kan följderna i det här avseendet bli kännbara.

Vidare får ett genomförande av förslaget allvarliga konsekvenser för de anställda genom att de tvingas bryta upp från nuvarande bostadsort. De torde ha begränsade möjligheter att få andra anställningar på de orter där de bor och i varje fall torde i så fall omskolning krävas.

Med hänvisning till vad som anförts anhåller jag om kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande fråga:

Avser statsrådet att ge riksdagen tillfälle att uttala sig om förslaget angående ändrad distriktsindelning inom statens järnvägar?

Denna anhållan bordlades.

§ 19

Interpellation ang. utbildnings-, tjänstgörings- och löneförhållandena inom försvaret

Ordet lämnades på begäran till

Herr OSKARSON (m), som yttrade:

Herr talman! Vakanserna inom försvarets befälskår är stora och tenderar att bli allt större. Detta medför en orimlig arbetsbelastning för de befattningshavare som finns kvar. Det medför också att flera befäl främst inom underofficers- och underbefälsgraderna placeras till tjänstgöring i befattningar som icke står i överensstämmelse med den utbildning de fått och den grad till vilken de erhållit befordran. Dessa krav jämte den hårda arbetstakten över huvud taget medför för många otrivsel i tjänsten.

Ett annat förhållande som sprider olust är att de befäl som tvingas tjänstgöra i högre befattning än vad som är avsett för deras grad och utbildning icke erhåller lön som motsvarar arbetsinsatsen.

Det är nödvändigt att överse såväl utbildningen i stort för underofficerare och underbefäl som deras löneförhållanden. Om så icke sker kommer vi att äventyra utbildningen av våra värnpliktiga och därmed försvaga landets värnkraft.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser statsrådet att vidtaga för att förbättra utbildnings- och tjänstgöringsförhållandena för fast anställda underofficerare och underbefäl och för att skapa bättre lönevillkor för försvarets personal över huvud taget?

Denna anhållan bordlades.

§ 20

Interpellation ang. ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för vård vid barnbörd utom riket

Ordet lämnades på begäran till

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp), som yttrade:

Herr talman! Enligt nordisk sjukförsäkringsöverenskommelse som trädde i kraft 1 april 1967 ersätts kostnaderna för vård i Danmark, Finland, Island och Norge av försäkring i respektive land där vårdens meddelats. I tidigare gällande kungörelse från år 1962 angående ersättning för sjukvård utom riket föreskrevs att sådan ersättning endast skulle utgå vid sjukdom, för vilken behov av vård uppkommit under utlandsvistelsen. Utgifter för t. ex. förlossningsvård och i samband därmed företagna resor ansågs inte föranledda av sjukdom och ersattes följaktligen inte. Samma regel gäller i den nyssnämnda sjukförsäkringsöverenskommelsen mellan de nordiska länderna.

Det synes mig vara en brist i den nordiska sjukförsäkringsöverenskommelsen att ersättning för förlossningsvård inte utgår om patienten befinner sig i ett annat nordiskt land. I praktiken innebär det att varje gravid kvinna kan riskera att vid utlandsvistelse tvingas att själv stå för de vårdkostnader en eventuell förlossning vid den tidpunkten medför. Det är ju inte ovanligt att den beräknade tidpunkten för barns-börd kan avsevärt förskjutas och inträffa då kvinnan alls inte räknat med att förlossning skall ske. Exempel på sådana fall kan anföras. Hemställan om ersättning för utgifter i samband med förlossningsvård har avvisats av allmänna försäkringskassan och vid överklagande även av riksförsäkringsverket och försäkringsdomstolen. Därvid har åberopats bestämmelsen i 2 kap. 9 § första stycket lagen om allmän försäkring, enligt vilken ersättning utgår för sjukvård utom riket endast i den utsträckning Konungen föreskriver.

Enligt min mening är det otillfredsställande att förlossningsvård i annat nordiskt land inte i försäkringshänseende omfattas av samma bestämmelser som i det egna landet, där försäkrings-tagaren får kostnaderna för denna vård ersatta. Jag anser att denna vård bör

Interpellation ang. anmälan om faderskap

jämställas med sjukvård för vilken ersättning utgår vid vistelse utom riket.

Med hänvisning till det anförda an-håller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialde-partementet få ställa följande fråga:

Avser statsrådet att medverka till att sådan ändring vidtas i den nordiska sjukförsäkringsöverenskommelsen av den 1 april 1967 att den vård vid sjukdom som meddelas i respektive land och varvid kostnaderna ersätts av motsvarande försäkring i landet även skall omfatta vård vid barns-börd?

Denna anhållan bordlades.

§ 21

Interpellation ang. anmälan om faderskap

Ordet lämnades på begäran till

Fru HOLMQVIST (s), som yttrade:

Herr talman! Genom Kungl. Maj:ts förslag och riksdagens beslut 1969 om sådan ändring i ärvdabalken att arvsrätt även tillkommer utomäktenskapligt barn har den arvsrättsliga frågan om jämlikhet mellan personer födda inom äktenskapet och utom äktenskapet fått sin slutliga lösning. Lagen har givits retroaktiv verkan.

Det ankommer emellertid på de utom äktenskapet födda, som ej längre har förordnad barnavårdsman, att själva bevaka sin arvsrätt efter fadern eller fädernefränder, detta på grund av att före den 1 januari 1968 utomäktenskapliga barn icke antecknats i faderns personakt.

Barnavårdsmanen har genom rätten till arv för utomäktenskapligt barn inte bara efter barnafadern utan också efter släkt på fäderns liksom också för barnets avkomlingars rätt till arv på fädernesidan fått ett ökat juridiskt-rättsligt ansvar som helt blir avhängigt av om anteckning i faderns personakt skett

Interpellation ang. tilläggsjukpenningen vid havandeskap

retroaktivt och i varje övrigt fall.

Utomäktenskapligt födda barn kan själva bevaka sin arvsrätt genom komplettering av faderns personakt före arvsfallet. Men detta kan också ske genom att barnet senast vid bouppteckningen ger sig till känna för dödsbodelägare, boutredningsman eller den som sitter i boet.

Vid reformens ikraftträdande föreskrevs särskild skyldighet för barnavårdsman till barn fött utom äktenskap att se till att anteckning i faderns personakt sker. Detta innebar skyldighet för barnavårdsmännen att retroaktivt meddela pastorsämbetet faderskap fastställda före 1968 med undantag för trolovningsbarn och barn med arvsrättsförklaring.

Det finns anledning förmoda att retroaktiva anmälningar i fall där barnafadern ofta bytt vistelseort kommit pastorsämbetet till handa i sådan tid att arvsfall ej kunnat bevakas eller att av annan orsak anteckning i personakt ej skett. Barnavårdsmännen har därför anledning att under sådana förhållanden ställa sig frågan, om de kan ställas till ansvar för den eventuella rättsförlust som kan åsamkas utom äktenskapet född person och hur de kan vara säkra på att anteckning i personakt verkligen skett.

Med stöd av det anförda hemställes om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få ställa följande frågor:

Anser statsrådet att anteckning i barnavårdsmannaakten är till fyllest som bevis för att barnavårdsmannen till pastorsämbetet anmält faderskap till barn utom äktenskap?

Om så icke är fallet, anser statsrådet att faderskapsanmälan ingiven till pastorsämbetet i två exemplar, varav ett återgår till barnavårdsmannen och bilägges barnavårdsmannahandlingarna och av vilket framgår att anteckning om faderskap skett, är tillräcklig såsom bevis för att barnavårdsmannen full-

gjort sin skyldighet att anmäla faderskap till pastorsämbetet?

Denna anhållan bordlades.

§ 22

Interpellation ang. tilläggsjukpenningen vid havandeskap

Ordet lämnades på begäran till

Herr WENNERFORS (m), som yttrade:

Herr talman! Jämlikhet har blivit ett av de mest vanliga honnörsorden i den politiska debatten. Visst har en hel del gjorts för att öka jämlikheten. Men debatten, festtalen eller valtalen står sannernligen inte i proportion till verkligheten.

Alldeles särskilt starkt framstår detta när man granskar jämställdheten mellan könen. En mängd brister i rättvisan mellan könen, t. ex. beträffande familjerätten, familjebeskattningen, socialförsäkringen, kan man här peka på. I utbildningshänseende, i arbetslivet och i det offentliga livet dominerar det ena könet och i inkomststatistiken utgör kvinnorna hälften av låginkomsttagarna.

Men reformen på detta område hindras i hög grad av föråldrade uppfattningar och negativa attityder. Således måste man räkna med att det tar lång tid enbart för att skapa förståelse och engagemang för dessa frågor. Först därefter kan man omsätta idéerna i praktiskt reformarbete. Här gäller det inte bara en modernare syn på kvinnan och hennes villkor utan också en omvärdering av mannens roll i familje- och samhällslivet. Faktiskt borde möjligheten för fadern att mera aktivt delta i barnens vård och fostran t. o. m. kunna upplevas som ett rättvisekrav. Varför skall det vara så självklart att kvinnan skall avbryta sin yrkesverksamhet i flera år för att sköta barnen? Varför inte mannen lika gärna? Varför är det

Interpellation ang. samhällsproblem i samband med den s. k. utbildningsexplosionen
vanligast att kvinnan i familjen söker ett deltidsarbete? Varför inte mannen lika gärna?

Under 1969 års riksdag beslöts i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 37 att kvinnan skall medges rätt att avbryta havandeskapsledigheten för förvärvsarbete under högst 30 dagar utan att förlora rätten till fortsatt sjukpenning. Genom motion av dels fru Kristensson, dels herr Romanus behandlades också den väckta frågan huruvida tilläggssjukpenning skall kunna utgå till endera av föräldrarna. Med andra ord: Skall sjukpenning kunna utgå till mannen om det är han som exempelvis 30 dagar efter förlossningen övertar skötseln av det nyfödda barnet och eventuellt övriga småbarn i familjen, samtidigt som modern utövar sitt yrke i arbetslivet utom hemmet?

Nuvarande förmånssystem i samband med havandeskap grundas på dels behovet av att medicinskt skydda kvinnan under tiden närmast före och efter förlossningen, dels barnets behov av vård under de första månaderna. Den under sekler rotade uppfattningen att det är kvinnan som har de största förutsättningarna att sköta småbarn börjar emellertid förlora anhängare. Men uppgiften att amma är väl ändå exklusivt kvinnlig? Självfallet är det så, men bröstmjölksuppfödningen har under de senaste tjugo åren visat starkt sjunkande frekvens. Allt flera måste således inse att kvinnan och mannen har samma förutsättningar att svara för småbarnens vård och fostran. En sådan syn skulle inte enbart ge kvinnan ökad valfrihet, utan den skulle ge båda makarna ökad valfrihet.

1969 års riksdag hänvisade vid behandlingen av denna fråga till utredningsarbetet inom den familjepolitiska kommittén. Med hänsyn härtill föranledde inte motionen någon åtgärd från riksdagens sida.

Den familjepolitiska kommittén redovisade senare under 1969 i en prome-

ria resultatet av sin översyn. Efter sedvanlig remissbehandling framlade regeringen i våras förslag — proposition nr 60 — i frågorna rörande jämställdhet mellan kvinnor och män inom sjukförsäkringen. Frågan huruvida rätten till tilläggssjukpenning i samband med havandeskap skulle kunna tillkomma såväl kvinnan som mannen berördes inte. Tydligt har denna fråga beklagligtvis ytterligare skjutits på framtiden.

Med stöd av det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att få ställa följande frågor till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet:

1. Delar herr statsrådet min uppfattning att tilläggssjukpenning i samband med havandeskap skall kunna utgå till mannen om det är han som svarar för vården av barnet?

2. Avser herr statsrådet att framlägga förslag i ärendet och i så fall när?

Denna anhållan bordlades.

§ 23

Interpellation ang. samhällsproblem i samband med den s. k. utbildningsexplosionen

Ordet lämnades på begäran till

Herr **OHLIN** (fp), som yttrade:

Herr talman! Utbildningsexplosionen, dvs. den plötsliga och i vissa avseenden nästan lavinartade ökningen av tillströmningen till institutioner för utbildning utöver grundskolans nivå, framstår alltmera som ett av vår tids största samhällsproblem. I denna interpellation skall uppmärksamheten inriktas på den högre, vanligen som »postgymnasial» betecknade utbildningens problematik och plats i det framtida samhället. I interpellationen efterlyses ett samlat grepp på denna problematik som grundval för den framtida undervisningspolitiken. Riktlinjer för denna

Interpellation ang. samhällsproblem i samband med den s. k. utbildningsexplosionen

politiks olika aspekter finns nämligen endast i ringa grad angivna i regeringens proposition rörande den grundläggande akademiska examen i humanistiska, naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga ämnen. Detta gäller även propositionen rörande forskarutbildningen. Där framförda synpunkter på utbildningspolitiken kan liksom betänkanden av U-68 och kompetensutredningen samt statistiska centralbyråns utredningar och prognoser anses prestera så mycket material att tiden för en samlad översikt nu är inne. En sådan översikt efterlyses i denna interpellation. Därvid uppkommer bl. a. frågan, om samhället bör stimulera så många som möjligt att bedriva studier på akademisk och jämförlig nivå eller om man i stället — givetvis utan att tillåta ekonomiska utbildningshinder — genom lämpliga krav på studiekvalifikationer och eventuell ransonering av tillträdet till vissa utbildningslinjer bör söka bättre anpassa utbildningen efter samhällets behov. I det följande diskuteras även frågan om gymnasiet för närvarande ger en tillfredsställande förberedelse för fortsatta studier och om det begränsade inflytandet för lärarna på gymnasiestadiet i denna angelägenhet kan anses förenligt med moderna tankegångar om skoldemokrati. Vidare diskuteras svagheter i forskarutbildningsreformen och de brister som uppkommit genom otillräckliga resurser för dess genomförande i praktiken. Till sist diskuteras den hittills av regeringen märkligt försummade frågan om organisationen av de högre studierna ovanpå den akademiska grundexamen i humanistiska, naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga ämnen som inte syftar till en forskarkarriär.

Som bakgrund till det följande resonemanget kan till en början några siffror om tillströmningen till de högre utbildningsanstalterna anges. Inskrivningen av studenter vid de icke spärrade utbildningslinjerna ligger för närvaran-

de på omkring 18 000, vartill kommer att antalet nyintagna studerande vid spärrade linjer uppgår till ca 7 000. De senare utgör långt mindre än hälften av antalet sökande. Beaktas bör att många intresserade underlåter att söka, då de vet att deras meriter i den hårda konkurrensen är otillräckliga.

Angivna siffror innebär att nära fjärdedelen av varje årskull unga människor söker sig till den högre utbildningen. I jämförelse med situationen år 1960 har i runt tal en tredubbling av denna utbildning ägt rum.

Ännu mera talande är att vid sidan av det angivna antalet årligen inskrivna universitetsstuderande med gymnasieutbildning, som avslutats under de senaste fyra åren, påbörjar för närvarande årligen ca 8 000 personer utan denna kvalifikation universitetsstudier, vilket antal statistiska centralbyrån räknar med kan komma att stiga till ca 25 000 vid 1970-talets slut. Av denna grupp studerar visserligen de flesta blott vissa ämnen och avlägger ej examen. Det är likväl en oerhörd — och i många avseenden glädjande — utveckling som här äger rum. Det antal som årligen avlägger examen väntas bli fyrdubblat från första hälften av 1960-talet till senare hälften av 1970-talet. Skulle kompetensutredningens förslag genomföras kan en ytterligare expansion av denna utbildning förväntas.

Det har naturligtvis stort intresse att jämföra dessa siffror med en uppskattning av den framtida arbetsmarknadens behov och placeringsmöjligheter. Därvid får dock olika utbildningslinjer i stort sett bedömas var för sig. Vad de spärrade utbildningslinjerna beträffar, t. ex. utbildning av läkare, tandläkare, civilingenjörer och socionomer, är sannolikt behovet allttjämt markant växande, och man kan knappast befara mer än tillfälliga anpassningssvårigheter på 1970-talets arbetsmarknad för deras del. Tvärtom är på vissa linjer, t. ex. den medicinska, en ytterligare ökning av ut-

Interpellation ang. samhällsproblem i samband med den s. k. utbildningsexplosionen

bildningen angelägen. Annorlunda förhåller det sig med utbildningen i humanistiska, samhällsvetenskapliga och vissa naturvetenskapliga ämnen, till vilka tillträdet i huvudsak är fritt, så till vida att ingen ransonering förekommer. En genomsnittlig fyrdubbling av utbildningen inom dessa områden reser naturligtvis frågan om de framtida arbetsmöjligheterna för personer med sådan utbildning.

Det är naturligt att samhället söker i snabb takt utvidga möjligheterna till studier vid spärrade linjer. Detta har hittills inte kunnat ske i tillräcklig utsträckning. Däremot påverkas studieriktningen av att de nya universitetsfilialerna i allmänhet saknar möjligheter till studier i spärrade ämnen. Liksom universitetskurserna på andra platser ger de däremot goda möjligheter till studier på andra linjer. På så sätt medverkar samhället till att öka det antal som studerar samhällsvetenskap, humanistiska ämnen, matematik och ett par andra ämnen inom den naturvetenskapliga avdelningen. Man stimulerar i själva verket en ganska snabb ökning av antalet studerande inom grenar där ett »överskott» av utbildade hotar i framtiden, medan ökningen av antalet platser inom de spärrade linjerna är liten i jämförelse därmed. Denna tilltagande snedvridning inom det högre utbildningsväsendet är uppenbarligen en avigsida av den ökade regionala spridning av studiemöjligheterna som kommit till stånd under senare år och som ur många synpunkter måste hälsas med stor tillfredsställelse.

Det ligger nära till hands att säga att om alltför många söker sig in på vissa utbildningslinjer måste man till undvikande av ett framtida »akademikerproletariat» införa särskilda spärrar på dessa linjer. Enligt min mening måste en sådan politik bestämt avvisas. Samhällets strävan bör gå ut på att successivt avveckla existerande spärrar, inte att införa nya. Däremot måste

frågan resas, om samhället för närvarande är inne på en väg, där man i alltför hög grad lockar till högre studier av därför mindre lämpade personer. Är kraven på studiekvalifikationer väl avvägda? Trots att de högre studierna under senare år i viss mån utvecklats i mera skolmässig riktning, misslyckas ett icke ringa antal med studierna så till vida att de inte avlägger någon examen. Att sänka den akademiska examens kvaliteten ytterligare, utöver den reduktion som i viss mån börjat, bör enligt min mening inte komma i fråga. Snarare framstår en höjning av dess nivå — i varje fall på vissa områden — som sakligt berättigad med hänsyn till arten av de framtida arbetsuppgifterna. Detta kan t. ex. gälla för lärare med undervisning på gymnasiet. En sådan i sig själv naturlig höjning av den akademiska examens kvalitet skulle som en biprodukt ha att tillströmningen till de akademiska studierna inom dessa områden måhända något avtog. Om prognoserna visar att allvarlig risk för »överproduktion» finnes, synes därför två olika skäl finnas att ägna berörda modifikation stor uppmärksamhet samt att avvakta utvecklingen innan den sänkning av kvalifikationskraven som i olika sammanhang varit på tal tas upp till behandling. Däremot kan naturligtvis en försämring av de ekonomiska studiemöjligheterna genom sänkning av stipendier och studielån inte komma i fråga. Tvärtom synes stipendiebeloppen böra anpassas uppåt med anledning av de senare årens prisstegring. Studielånens nominella belopp har redan något höjts.

Det vore utan tvivel av betydelse för den offentliga debatten, om statsrådet ville i stora drag ange hur Ni ser på dessa problem — utan att binda regeringen men också utan att avvakta nya utredningar. Detsamma gäller spørgsmålet hur den pågående snedvridningen av den högre utbildningen som äger rum genom att utbildningsmöjligheter-

Interpellation ang. samhällsproblem i samband med den s. k. utbildningsexplosionen

na särskilt starkt utvidgas just inom områden där de redan lavinartat utvecklats.

I det föregående har jag utgått ifrån att en fortsatt ökning av de akademiska studierna inom vissa områden kan komma att leda till svåra anpassningsproblem. En omfattande arbetslöshet är naturligtvis ett allvarligt ont i sig själv och kan dessutom leda till stormande oroligheter och sociala brytningar i jämförelse med vilka hittillsvarande s. k. studentoroligheter i Norden framstår som en ringa krusning på vattenytan.

Naturligtvis finns det en möjlighet att undgå en sådan utveckling även om ett ur behovsynpunkt alltför stort antal människor bedriver akademiska studier och avlägger motsvarande examina. Sambandet mellan viss utbildning och ett bestämt senare arbete är ju inte fast. Om många människor är villiga att avlägga en akademisk examen och sedan ägna sig åt att bli t. ex. lastbilschaufförer, så blir problemet lättare att lösa. Har samhället råd att låta många fler människor skaffa sig högre utbildning än som motsvarar behovet ur själva yrkets synvinkel, så ligger inget orimligt däri. Det betyder blott att gränsen för allmänbildningen i dessa fall förskjutes uppåt och att de subjektiva klyftorna mellan olika yrken minskas. I Förenta staterna är man på god väg. Där har gränsdragningen mellan manuellt arbete och »manschettyrkena» aldrig varit tillnärmelsevis så skarp som i Europa. Snobberiet bland de senares företrädare är i USA vida mindre än hos oss. En bilarbetare betraktar sig inte som havande en lägre social status än en lärare. Men i Sverige och andra europeiska länder fordras säkert mycken tid och upplysning för att motsvarande frihet från detta slag av snobberi och vilja till anpassning skall bli vanlig.

Vi saknar alltså möjlighet att bilda oss en bestämd uppfattning om hur sto-

ra riskerna är för uppkomsten av ett besvärande överskott av folk med akademisk utbildning av vissa slag. Samtidigt åtar sig samhället en väldig ökning av kostnaderna för denna utbildning. Ofta förbises att det här gäller en oerhörd investering genom bortfallet av direkta arbetsprestationer under studietiden och ökade kostnader för själva undervisningsanstalterna. Samhällets resurser för investeringsändamål är inte obegränsade. Enligt min mening blir det välmotiverat att i framtiden infoga utbildningsväsendet vid avvägningen av resursernas fördelning på olika områden. Investeringar i den mänskliga kapaciteten har en oerhörd betydelse, men deras ökning eller minskning på olika punkter bör vägas mot värdet av andra investeringar. För övrigt kan man uppnå en negativ nytta, om personer med otillräckliga studieförutsättningar lockas in på högre studier och uppnår helt otillfredsställande resultat.

Klart är att ett mycket rikt samhälle kan i stor utsträckning ha råd att betala studier som ökar bildningsnivå för vederbörande studerande, även om detta inte skulle i deras fall vara på något sätt motiverat av hänsyn till arbetsmarknadens behov utan tvärtom kan öka arbetslösheten och försvåra anpassningen på arbetsmarknaden. Men även här måste frågan resas vad det svenska samhället har råd till under t. ex. det kommande årtiondet.

Jag kan inte finna annat än att det behövs en fortgående uppskattning av de arbetsmarknadsmässiga förutsättningarna samt en samhällsekonomisk avvägning av resursernas användning som grundval för den framtida politiken inom den högre utbildningens område. Självklar utgångspunkt synes emellertid, som redan antytts, böra vara att varje individ så mycket som möjligt bör ha frihet att välja vad han vill ägna sig åt — under förutsättning att han besitter erforderliga förutsättningar.

Interpellation ang. samhällsproblem i samband med den s. k. utbildningsexplosionen

Men lika klart är att samhället icke kan åtaga sig någon garanti för att en person med akademisk examen i framtiden erhåller ett arbete som motsvarar vad som traditionsmässigt brukar anses vara naturligt för personer med denna utbildning.

När man diskuterar förutsättningar och kvalifikationer för högre studier kan man naturligtvis inte förbigå frågan om det treåriga gymnasiet uppgift som förberedelse för dessa studier. Det är ingalunda dess enda uppgift. Men det är självklart att det är en av dess uppgifter och en mycket viktig sådan. Däremot finns det starka skäl att inte tilldela de övriga gymnasiala linjerna — fackskola och yrkesskola — en sådan förberedande uppgift. En annan sak är att studierna på dessa linjer efter komplettering kan ge erforderliga kvalifikationer.

Naturligt är att de treåriga mera teoretiska linjerna i gymnasiet erhåller en så hög grad av smidighet och anpassningsförmåga att möjlighet ges för eleverna att uppnå en lämplig förberedelse för de universitetsstudier som en del av dem eftersträvar. Detta bör emellertid ske utan att man eftersätter ett rimligt krav på allmänbildning och allmänna studieförutsättningar. Enligt min mening har man inte påvisat några skäl för att en sänkning av kunskapsnivån och studieförutsättningarna i övrigt i förhållande till situationen t. ex. under 1950-talet skulle vara sakligt motiverad. Det bör inte komma i fråga att standardisera och förenkla studierna på det teoretiska gymnasiet därför att detta i viss mån skulle medföra lättnader för mindre studiebegåvade elever. I den mån man av hänsyn till dem vill ordna vissa mindre krävande kombinationer är en fråga för sig, men hänsyn härtill kan inte motivera att skolan skulle beröva *andra* elever rimliga möjligheter till en effektiv förberedelse för fortsatta studier. För övrigt har ju ungdomar med mindre förutsättningar för teore-

tiska studier, men kanske överlägsna anlag i andra viktiga avseenden, tillfälle till studier i fackskola och yrkesskola.

Med hänsyn till dessa synpunkter måste följande frågor resas: Är det nuvarande gymnasiet — som efter sammanslagningen med fackskola och yrkesskola väl bör betecknas som den mera teoretiska linjen inom det nya gymnasiet — tillräckligt differentierat? Ger det tillfredsställande möjlighet till förberedelse för universitetsstudier av olika slag inom ramen för naturliga allmänbildningskrav?

Dessa allmänbildningskrav som villkor för universitetsstudier har som bekant fått vika för andra hänsyn, när det gäller rätt för personer som fyller 25 år eller mera under inskrivningsåret och som varit yrkesverksamma under minst 5 år eller på annat sätt förvärvat motsvarande erfarenhet. Det rör sig emellertid här om en försöksverksamhet endast i vissa ämnen, och studierna är begränsade till förvärvandet av 60 poäng, dvs. hälften av kraven för en vanlig fil. kand-examen. Erfarenheterna av denna försöksverksamhet synes böra avvaktas.

Ett med differentieringsbehovet närbesläktat spörsmål är frågan huruvida den inom det teoretiska gymnasiet uppnådda kunskapsnivån och intellektuella träningen är tillräcklig som förberedelse för högre studier. Som redan angivits kan jag inte finna att någon sänkning i förhållande till exempelvis 1950-talets nivå är motiverad. Från många håll, där erfarenheterna är omfattande, uttalas emellertid att en sådan sänkning redan har ägt rum. Varpå beror i så fall denna kvalitetsnedgång? På vad sätt kan den undvikas i framtiden?

Ett bestämt svar på frågan om nivå-sänkningen kan endast erhållas efter en »utvärdering» av de hittillsvarande undervisningsresultaten. En sådan undersökning har föreslagits av folkpartiets ordförande Gunnar Helén med en vi-

Interpellation ang. samhällsproblem i samband med den s. k. utbildningsexplosionen dare syftning. Den framstår som angelägen och brådskande.

Även utan en sådan undersökning synes det emellertid vara uppenbart att gymnasiets resultat beträffande elevernas språkundervisning undergått en allvarlig försämring. Jag hänvisar till de 2 000 språklärarnas talande meningsyttring samt artiklar av professorn i allmän språkvetenskap vid Lunds universitet Bertil Malmberg. Utan att avvakta en större utredning synes det därför vara berättigat att ställa följande fråga till regeringen: Vilka åtgärder avser man att vidta i syfte att trygga att elever med gymnasiekompetens förvärvar mera tillfredsställande språkkunskaper? Jag hoppas att regeringen är beredd att mycket snart presentera riktlinjer för en sådan omläggning och därigenom möjliggöra en offentlig debatt och inhämtande av lärarnas åsikter, vilket kan leda till en reform utan onödigt dröjsmål.

Det har visat sig att ett stort antal språklärare känt sig bundna av direktiv att använda vissa nya metoder inom språkundervisningen, metoder som de själva betraktar med åtskillig skepsis. Deras möjligheter att före de detaljerade beslutens fattande utöva inflytande på metodernas förändring har tydligen varit ytterst ringa. Detta ger mig anledning att resa frågan, om inte en utveckling fram mot skoldemokrati bör gälla icke blott inom varje skola för sig utan även inom skolväsendets olika större områden. Jag riktar ett direkt spörsmål till statsrådet, om Ni anser att språklärarna fått i tillräcklig grad utöva inflytande på den närmare utvecklingen av arbetsmetoder och arbetsförutsättningar inom språkundervisningen och om Ni är beredd att söka former som ökar detta inflytande?

Det har från skolöverstyrelsens sida sagts att lärarna missförstått de utsända direktiven och i själva verket varit mindre bundna än de själva uppfattat. Detta kan endast föranleda en undran, om inte direktivens innebörd i så fall

skulle kunnat på ett mera tillfredsställande sätt klargöras. Sker inte reformer på dessa områden, tycks nuvarande ordning få drag av ett kommando-system med otydliga direktiv i stället för ett sökande efter demokratiska arbetsformer.

Det har från olika håll med styrka gjorts gällande att den nya ordningen för forskarutbildningen till stor del stannat på papperet. Reformen har inte kunnat föras ut i livet därför att resurserna när det gäller det handledande arbetet från lärarnas sida är alltför små. Detta verkar som en spärr på utbildningen av forskare och försämrar studieförutsättningarna. På många håll frågar man sig därför om regeringen har för avsikt att ställa väsentligt ökade resurser till förfogande för handledning av forskarutbildningen.

En mera principiell brist i den nya reformen gäller att den skapar förutsättningar för ett slags ny klassbildning bland dem som önskar studera efter den akademiska grundexamen. Vederbörande lärare skall inom en grupp av sökande välja ut några studerande som får högre stipendier och forskarhandledning, medan de övriga hänvisas till att avbryta sina studier eller bli någon sorts vad forskarutbildningen beträffar »sekunda» studerande. Det är uppenbarligen svårt att här undvika godtycke och orättvisor.

Dessa olägenheter sammanhänger med ett fantastiskt förbiseende vid reformeringen av dessa delar av den högre undervisningen. I propositionen om forskarutbildningen fanns endast några korta meningar om den stora frågan rörande behovet av utbildning ovanpå grundexamen för personer som *inte* vill utbildas sig till forskare. Någon antydning om att det här gäller den mycket viktiga tredjedelen av den högre utbildningen — de två andra avser studier för grundexamen och forskarutbildningen — gavs icke från regeringens sida. Snarare kan man säga att regeringens attityd länge varit ett med en axelryckning

Interpellation ang. lärarnas möjligheter att påverka undervisningsmetoderna, m. m.

gjort påpekande att ingenting förhindrar den som vill att samla några fler poäng genom fortsatta studier efter den treåriga grundexamen. Regeringen tycks sakna förståelse för att det finns många behov i samhällslivet för vilkas utförande en utbildning under ytterligare ett par år utöver grundexamen framstår som erforderlig. Det gäller många uppgifter inom näringslivet och dess organisationer samt inom statlig och kommunal tjänst. Inte minst gäller detta inom det samhällsvetenskapliga området. Det naturliga är därför att inrätta en examen som kan avläggas t. ex. efter två års högre studier efter grundexamen men som inte syftar till att utmynna i någon doktorsavhandling.

Regeringen synes starkt överdriva olikheterna beträffande studierna under två år i detta syfte och de tvååriga studier som en blivande forskare ägnar sig åt i syfte att därefter påbörja en avhandling. Större intresse för de krav som undervisningen på detta stadium ställer är en angelägen sak. Härför talar vidare den omständigheten att många som påbörjat en forskarutbildning visar sig ha mindre anlag därför eller av annan anledning önskar avbryta studierna efter två år. Å andra sidan kan det visa sig att studerande, som efter ett par års studier avlagt den här förordade examen, visat så stor förmåga till och intresse för forskning att det naturliga för dem är att gå vidare med en avhandling för att uppnå doktorsexamen.

I de flesta västeuropeiska länder finns examina, som kräver cirka fem års studier efter skolans avslutning. Det framstår som en allvarlig brist att detta spörsmål försumrats i vårt land. Efter den kritik som förekommit i riksdag och tidningspress förmodar jag att regeringen i tysthet inom utbildningsdepartementet satt i gång ett utredande arbete. Jag anhåller om en redovisning av resultat härav. Enligt min mening är det emellertid angeläget att utan dröjsmål en parlamentarisk utred-

ning med deltagande även av experter tillsättes med uppdrag att skyndsamt framlägga förslag om inrättandet av en sådan examen som här berörts. En begränsad men ingalunda helt oviktig fråga är naturligtvis hur en sådan examen skall benämnas. Närmast till hands synes ligga att den betecknas fil. lic.-examen. Eftersom den nya doktorsexamen ställer väsentligt lägre krav än tidigare är det inte onaturligt att detsamma gäller för en ny fil. lic.-examen jämfört med den gamla.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet Moberg få rikta följande frågor:

Är statsrådet beredd att inför kammaren framlägga en översiktlig redogörelse för regeringens syn på de berörda och med den s. k. utbildningsexplosionen förenade samhällsproblem som kan uppkomma till följd av en bristande anpassning av utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden och nuvarande snedvridning inom det högre utbildningsväsendet?

Är statsrådet beredd att tillsätta en utredning bestående av parlamentariker och experter med uppdrag att skyndsamt framlägga förslag om inrättande inom den filosofiska fakulteten av en examen som förutsätter en tvåårig utbildning ovanpå den treåriga grundexamen och som lämpligen kan ges benämningen fil. lic.-examen?

Denna anhållan bordlades.

§ 24**Interpellation ang. lärarnas möjligheter att påverka undervisningsmetoderna, m. m.**

Ordet lämnades på begäran till

Herr OHLIN (fp), som yttrade:

Herr talman! Med hänvisning till den motivering som framförts i en interpel-

Interpellation ang. förbättring av arbetsläget inom ordningsmakten — Interpellation ang. sysselsättningskapande åtgärder i Norrbotten

lation denna dag till statsrådet Moberg rörande det högre undervisningsväsendet anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till utbildningsmister Ingvar Carlsson få rikta följande frågor:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidtaga i syfte att bereda lärarna ökad möjlighet att i tid påverka reformer rörande undervisningsmetoder, t. ex. inom språkundervisningen, så att de kan erhålla ett ökat medinflytande över sina egna arbetsförhållanden i skolledningsmaktens anda?

Anser statsrådet att ökad uppmärksamhet bör ägnas frågan, om gymnasiet kan erhålla en smidigare utformning och ge eleverna en bättre förberedelse för den postgymnasiala högre utbildning, som elever eventuellt eftersträvar?

Denna anhållan bordlades.

§ 25

Interpellation ang. förbättring av arbetsläget inom ordningsmakten

Ordet lämnades på begäran till

Herr WEDÉN (fp), som yttrade:

Herr talman! I årets petita betecknar rikspolisstyrelsen situationen inom polisväsendet som ansträngd och allvarlig. Trots att alla tillgängliga resurser hårt utnyttjats har läget under det senaste året avsevärt försämrats. Brottligheten har ökat kraftigt liksom antalet dödade och skadade i trafiken. Förskjutningen mot svårare olyckor är här särskilt markant.

Läget måste betecknas som allvarligt när det som rikspolisstyrelsen konstaterar inte med nuvarande resurser är möjligt att ge den enskilde tillfredsställande skydd till egendom och person eller att nedbringa antalet trafikolyckor. Situationens allvar understryks av de prognoser beträffande brottslighetens

utveckling som rikspolisstyrelsen redovisar.

Beträffande den tilltagande våldsbrottsligheten, särskilt i storstäderna, finns det all anledning instämma i rikspolisstyrelsens uttalande att »det måste betecknas som synnerligen otillfredsställande att allmänheten — särskilt äldre personer — av fruktan för att bli överfallna inte vågar ge sig ut på gator eller begagna allmänna transportmedel under kvälls- och nattetids».

För att kunna klara av sina uppgifter kräver rikspolisstyrelsen ökade resurser. Denna begäran måste självfallet prövas i samband med budgetbehandlingen. Men den bild av situationen som rikspolisstyrelsen givit i sina petita — och som alltför väl överensstämmer med mångas erfarenheter — kräver också omedelbara åtgärder för att redan under innevarande höst förbättra arbetsläget för ordningsmakten.

Med hänvisning till det som anförts får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet ställa följande fråga:

Vilka åtgärder är herr statsrådet beredd att med anledning av det under det senaste året ökade antalet brott och trafikolyckor vidta för att redan under innevarande höst förbättra arbetsläget inom ordningsmakten?

Denna anhållan bordlades.

§ 26

Interpellation ang. sysselsättningskapande åtgärder i Norrbotten

Ordet lämnades på begäran till

Herr PETERSSON i Gäddvik (m), som yttrade:

Herr talman! Socialdemokraterna i Norrbotten har inför årets val lovat att den socialdemokratiska regeringens lokaliserings- och regionpolitik skall till-

föra Norrbotten 16 000 nya arbetstillfällen under 1970-talet, utgående från målsättningen att befolkningstalet i länet skall uppehållas.

Vallöften av samma innebörd avgavs inför valet 1968.

Första dagen under höstriksdagen förra året frågade jag inrikesministern vilka åtgärder regeringen avsåg att vidtaga för att infria dessa vallöften till Norrbottens folk. Det svar som inrikesministern lämnade den 28 oktober 1969 innehöll en uppräknning av de insatser som just då var aktuella.

För oss som arbetar med Norrbottens näringsproblem står det klart att länet måste få uppleva kraftfulla rikspolitiska regioninsatser om inte något av en landsdelskatastrof skall inträffa. Arbetslöshetssiffrorna visar på ett skrämmande sätt hur speciellt Norrbotten har kommit i kläm med den politik som regeringen fört. Vad som fordras för att vända utvecklingen är snabba och konkreta åtgärder så att framtidstron återvänder hos länets befolkning.

Finns den rätta viljan till att vidta dessa åtgärder hos regeringen?

Vi i Norrbotten upplever det som illavarslande när t. ex. generaldirektören i arbetsmarknadsstyrelsen förklarar att ännu mera folk skall flyttas söderut trots den opinion det väcker eller när bostadsstyrelsen kraftigt reducerar bostadsbyggandet i Norrbotten.

Ordföranden i förvaltningsutskottet i Norrbottens landsting förutser i årets »försök till 5-årsprognos» att befolkningstalet i Norrbotten kommer att fortsätta att nedgå under de närmaste åren, trots att de socialdemokratiska vallöfena till Norrbottens befolkning utgår från målsättningen att befolkningstalet skall vara oförändrat. Ett annat skäl till undran är den befolkningsprognos som återges i Kungl. Maj:ts proposition nr 88 där befolkningen i Norrbotten beräknas minska till under 200 000 personer före 1970-talets utgång.

Med återopande av det anförda an-

Interpellation ang. prisstoppet

håller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidtaga för att målsättningen 16 000—17 000 nya arbetstillfällen i Norrbotten före 1980 skall bli verklighet?

Denna anhållan bordlades.

§ 27

Interpellation ang. prisstoppet

Ordet lämnades på begäran till

Herr SJÖHOLM (fp), som yttrade:

Herr talman! I samband med offentliggörandet av prisstopp för viktigare livsmedel ställdes frågan, om ett allmänt prisstopp kunde bli aktuellt. Finansministern svarade vid en presskonferens den 15 september att han inhämtat den norske finansministerns erfarenheter i ämnet och att han var beredd att vidta åtgärder om sådana behövdes.

Det utvidgade prisstoppet är nu ett faktum. Någon information från finansministern om kontakterna med de norska myndigheterna i ärendet har såvitt bekant inte lämnats. Med hänsyn till de frågetecken som kan sättas inför användandet av allmän prisreglering i fredstid är erfarenheter från en situation lik vår självklart av värde.

Statens pris- och kartellnämnd, som fått i uppgift att administrera beslutet om prisstopp, meddelade den 7 september att en särskild arbetsgrupp tillsatts för att besvara frågor om prisstoppet och för att notera sådana problem och iakttagelser som kunde påfordra närmare undersökning. Det var ett lovvärt initiativ, och det kan därför vara av värde att få en samlad redovisning av gruppens arbete.

Från det generella förbudet att överskrida det pris som gällde viss dag meddelades samtidigt att undantag kunde medges. Det vore värdefullt att redan nu få en redovisning av antalet ansök-

Interpellation ang. tillämpningen av jordbruksavtalet vid prisstopp — Interpellation ang. skyddet för den personliga integriteten vid upprättande av databanker, m. m.

ningar om tillstånd att överskrida stopppriset som har inkommit till statens pris- och kartellnämnd och den behandling dessa rönt. Några skäl som skulle föranleda medgivande om undantag från förbudet har inte omnämnts, men det finns anledning anta att vissa generella riktlinjer givits inför behandlingen av ansökningarna.

Med hänvisning till det som anförts får jag anhålla om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet ställa följande frågor:

1. Är statsrådet beredd redovisa de erfarenheter av en allmän prisreglering som inhämtats från de norska myndigheterna, innan regeringen fattade beslut om ett utvidgat prisstopp?

2. Vill statsrådet redovisa de erfarenheter man i statens pris- och kartellnämnd kan ha vunnit genom den i samband med prisstoppet på viktigare livsmedel tillsatta arbetsgruppen för information?

3. Vill statsrådet redovisa behandlingen av de ansökningar om tillstånd att överskrida stopprisen, som inkommit till statens pris- och kartellnämnd?

Denna anhållan bordlades.

§ 28

Interpellation ang. tillämpningen av jordbruksavtalet vid prisstopp

Ordet lämnades på begäran till

Herr KRÖNMARK (m), som yttrade:

Herr talman! Det nuvarande jordbruksavtalets konstruktion gör att avtalet under ett prisstopp icke kan fungera på det sätt som avsetts. Den förutsatta funktionen av avtalet innebär nämligen att priserna på hemmamarknaden inom vissa ramar skall tillåtas stiga (eller sjunka) med hänsyn till förändringarna på världsmarknaden. Jordbruket har under en tämligen lång period fått bära ogynnsamma effekter av låga pri-

ser på världsmarknaden. För tillfället förefaller det dock som om utvecklingen på nämnda marknad skulle kunna medföra en viss förbättring för jordbruket. Från statsmakternas sida har uttalats att jordbrukets situation inte skall försämrats på grund av prisstoppet i jämförelse med det läge som skulle ha förevarit från tid till annan med hänsyn till bl. a. utvecklingen på världsmarknaden.

Åberopande det anförda får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få ställa följande frågor:

1. På vilka vägar anser statsrådet det vara möjligt att tillfredsställande beräkna den prisnivå för olika jordbruksprodukter, som med hänsyn till världsmarknadsutvecklingen jämte läget på hemmamarknaden skulle ha förelegat under olika perioder?

2. Avser statsrådet att utarbeta någon generell undantagsregel för jordbrukets produkter, som möjliggör ett kontinuerligt tillämnande av avtalet sådant detta avsetts fungera eller skall frågan lösas »från fall till fall» med hjälp av separata åtgärder med anledning av olika noterade förändringar i prissituationen på världsmarknaden?

Denna anhållan bordlades.

§ 29

Interpellation ang. skyddet för den personliga integriteten vid upprättande av databanker, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr MAGNUSSON i Borås (m), som yttrade:

Herr talman! Den kraftiga opinionsstorm som folk- och bostadsräkningen medfört har fäst uppmärksamheten på ett lika allvarligt som överhängande problem, nämligen frågan om skyddet för den personliga integriteten i vårt sam-

Interpellation ang. skyddet för den personliga integriteten vid upprättande av databanker, m. m.

hälle. Den påtagligt starka reaktionen från allmänheten vittnar om den oro som folk känner inför ett omfattande — och ofta ganska närgånget — faktainsamlande. Man kan verkligen säga att kritiken och protesterna tytt på osäkerhet och villrådighet men också på ångslan. Vad skall myndigheterna använda uppgifterna till? Vilka garantier finns det för att insamlat faktamaterial inte kommer i orätta händer? Vilken rätt till anonymitet skall medborgarna ha?

Frågorna har varit många. De har klart visat att utvecklingen på detta område av många upplevs som ett allvarligt hot mot privatlivet.

Det är därför också nödvändigt att i första hand regeringen skyndsamt tar upp de problem som mera konkret sammanhänger med den pågående folk- och bostadsräkningen. Men det är också enligt min mening nödvändigt att se dessa frågor i ett vidare perspektiv.

Det har förvånat att regeringen överlåtit frågorna och svaren på det här området åt ett enskilt ämbetsverk och enskilda befattningshavare inom detta. Enligt min mening måste de ansvariga politikerna ta upp dessa frågor och kunna ge allmänheten de svar och garantier som den har rätt att kräva. Det är nödvändigt att regeringen kan ge bestämda utfästelser om en absolut bevarad sekretess av det insamlade materialet. Därvidlag bör regeringen överväga möjligheten att låta utesluta personnumret på magnetbandet.

Men det räcker inte med detta. Vi måste enligt min mening nu ta upp en genomgripande diskussion om hela problemkomplexet hur den enskilda människan i dataåldern skall kunna ges garantier för en bevarad personlig integritet. Den moderna datatekniken och de möjligheter den erbjuder att bygga upp omfattande informationssystem innebär mycket stora problem för framtiden.

Det har i debatten kring dessa frågor

— inte minst från regeringens sida — hänvisats till den sittande offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén. Dess uppgift är ju att utreda vilka speciella behov av sekretesskydd som ADB-tekniken för med sig. Det är synnerligen angeläget att så sker. Men är detta tillräckligt? Utredningens uppgift är alltså att bedöma offentligheten och sekretessen av redan insamlat material. Bör vi inte också ta upp den grundläggande principiella frågan om hur pass långtgående registrering av medborgarna vi skall ha? Hur mycket skall myndigheterna ha rätt att veta om oss?

Den tekniska utvecklingen på det här området och uppbyggandet av olika centrala dataregister går så oerhört snabbt att politikerna inte hinner att överblicka konsekvenserna. Vi är i dag i full färd med att bygga upp ett stort antal personregister. Ett centralt personregister som administreras av riksskatteverket kommer att inrättas fr. o. m. början av år 1972. Rättsväsendet skall få ett gemensamt informationssystem som bygger på registrering av personuppgifter, brott m. m. Inom statsförvaltningen håller man på att bygga upp ett omfattande personaladministrativt informationssystem osv. Vi vet också att den nya datatekniken ger stora möjligheter till integrering av de olika registren. Genom personnummer eller andra integrationsnycklar kan man länka samman de olika registren och få omfattande informationssystem.

Bör vi inte innan vi går vidare överblicka och diskutera konsekvenserna av dessa informationssystem ur den enskilda individens synpunkt? Låt mig ta ett konkret exempel. Det personaladministrativa informationssystemet (PAI) skall innehålla fakta om alla statsanställda. För varje individ samlas en mängd uppgifter såsom utbildning, lönegrad, befattning, orsak till frånvaro eller avgång etc. Dessutom kan ingå sådana uppgifter som läkarintyg, resultat av psykologiska test och anlags-

Interpellation ang. skyddet för den personliga integriteten vid upprättande av databanker, m. m.

prov, interna personbedömningar och betyg. Registren skall utformas så att man snabbt — på några sekunder — kan få fram en totalbild av varje statsanställd person på en TV-skärm.

Det är enligt min mening nödvändigt med allvarliga principiella överväganden om det rimliga i en sådan ingående registrering av enskilda medborgare. Därför bör också frågan tas upp i hela sin vidd — antingen i en särskild utredning eller genom att offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén erhåller sådana tilläggsdirektiv att de nämnda principiella frågorna faller inom dess kompetensområde.

Åberopande det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få ställa följande frågor:

1. Är herr statsrådet beredd att ge allmänheten bestämda garantier för att sekretessen i de lämnade uppgifterna i samband med folk- och bostadsräkningen bevaras, exempelvis genom att personnumret avlägsnas från magnetbandet?

2. Är herr statsrådet beredd tillsätta en särskild utredning eller meddela offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén sådana tilläggsdirektiv att frågan om den personliga integriteten och dataregistren tas upp till en allsidig prövning?

Denna anhållan bordlades.

§ 30

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 136, med förslag till ackordslag m. m.,

nr 138, med förslag till förordning om ändring i förordningen (1922:260) om automobilskatt,

nr 139, med förslag till lag om ändring i lagen (1902:71 s. 1) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar,

nr 140, med förslag till lag om ändring i lagen (1965:94) om polisregister m. m.,

nr 141, med förslag till lag om ändring i lagen (1955:183) om bankrörelse,

nr 142, med förslag till förmånsrättslag, m. m.,

nr 143, angående reviderade tim- och kursplaner för de tvååriga ekonomiska, sociala och tekniska linjerna i gymnasieskolan,

nr 145, med förslag till lag om införande av nya jordabalken, m. m.,

nr 146, med förslag till lag om ändring i lagen (1907:36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, m. m.,

nr 151, angående begränsad förtidsinlösen av vissa av svenska statens obligationslån, samt

nr 156, med förslag till förordning om ändring i förordningen (1968:419) om allmän arbetsgivaravgift, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 31

Till bordläggning anmäldes skrivelse från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående anslag på tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1970/71 till Den inre riksdagsförvaltningen: Kostnader för provisoriska lokaler.

§ 32

Anmäldes följande motioner:

i anledning av det allmänna pristoppet, motionen nr 1463, av herr *Persson* i Heden *m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 20, med förslag till jordabalk, motionen nr 1464, av herr *Lundberg*; samt

i anledning av skrivelse från Nordiska rådets svenska delegation med överlämnande av berättelse för rådets adertonde session, motionerna:

nr 1465, av herrar *Björkman* och *Wennerfors*,

nr 1466, av herrar *Mundebo* och *Sundman*, samt

nr 1467, av fru *Sundberg* och herr *Regnéll*.

Dessa motioner bordlades.

§ 33

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts 25 enkla frågor, nämligen av:

fru *Eriksson* i Stockholm (s), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående förslag om utbyggnad av Kaitumälven,

herr *Hermansson* (vpk), till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående den nya försvarsutredningens sammansättning,

fru *Anér* (fp), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående sekretesskyddet vid 1970 års folk- och bostadsräkning,

herr *Westberg* i Ljusdal (fp), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående kontrollen av trafikanters beteende vid övergångsställen,

herr *Westberg* i Ljusdal (fp), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående utbetalning månadsvis av barnbidrag,

herr *Ohlin* (fp), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående resultatet av undersökning rörande prisstegringen på olika varuslag,

herr *Källstad* (fp), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående de i gymnasiet använda läroböckerna i historia,

herr *Andersson* i Örebro (fp), till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående kontrollen av bilreparationer,

fru *Marklund* (vpk), till herr statsrådet och chefen för socialdepartemen-

tet angående förbud mot användande av växtgifter av typen hormoslyr,

herr *Nilsson* i Agnäs (m), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående sysselsättningsfrämjande åtgärder i Umeå,

herr *Björkman* (m), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående undantagande från mervärdebeskattningen för medförande av motorfordon på Gotlandsbåtarna,

herr *Björkman* (m), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående sänkning av kostnaderna för transporter mellan Gotland och fastlandet,

herr *Larsson* i Umeå (fp), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående tillsättande av utredning om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun,

herr *Nilsson* i Agnäs (m), till herr statsministern angående förundersökningarna i Kaitumområdet,

herr *Börjesson* i Falköping (cp), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående skyddet för den personliga integriteten vid upprättande av databanker,

herr *Börjesson* i Falköping (cp), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående utredning om ordningen för körkortssindragning,

herr *Nordstrandh* (m), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående behandlingen av frågeformuläret för folk- och bostadsräkningen,

herr *Werner* (m), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående åtgärder mot spridande av svenska pornografiska alster i utlandet,

herr *Wiklund* i Stockholm (fp), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående framläggande av förslag med anledning av narkomavårdskommitténs slutbetänkande,

herr *Wiklund* i Stockholm (fp), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående skyddet för

den personliga integriteten vid upprättande av databanker,

herr *Wennerfors* (m), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående obligatorisk begravningsförsäkring inom den allmänna försäkringen,

herr *Nilsson* i Tvärålund (cp), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående förslag i anledning av framlagt skogsproduktionsprogram,

herr *Romanus* (fp), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående frågeformuläret för folk- och

bostadsräkningen,

herr *Romanus* (fp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående utformningen av pendeltågstationerna i Storstockholm, samt

herr *Hovhammar* (m), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående lättnader i kreditläget för mindre och medelstora företag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 11.33.

In fidem
Sune K. Johansson

Lördagen den 17 oktober

KL 14.00

§ 1

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till lagutskott propositionen nr 136, med förslag till ackordslag m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen nr 138, med förslag till förordning om ändring i förordningen (1922:260) om automobils katt;

till lagutskott propositionerna:

nr 139, med förslag till lag om ändring i lagen (1902:71 s. 1) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, och

nr 140, med förslag till lag om ändring i lagen (1965:94) om polisregister m. m.;

till bankoutskottet propositionen nr 141, med förslag till lag om ändring i lagen (1955:183) om bankrörelse;

till lagutskott propositionen nr 142, med förslag till förmånsrättslag, m. m.;

till statsutskottet propositionen nr 143, angående reviderade tim- och kurs-

planer för de tvååriga ekonomiska, sociala och tekniska linjerna i gymnasieskolan;

till lagutskott propositionerna:

nr 145, med förslag till lag om införande av nya jordabalken, m. m., och nr 146, med förslag till lag om ändring i lagen (1907:36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, m. m.; samt

till bankoutskottet propositionen nr 151, angående begränsad förtidsinlösen av vissa av svenska statens obligationslån.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 156, med förslag till förordning om ändring i förordningen (1968:419) om allmän arbetsgivaravgift, m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg lagen om allmän försäkring, förordningen angående redares avgifter i vissa fall enligt lagen om allmän försäkring samt lagen om finansiering av folkpensioneringen, till lagutskott och i övrigt till bevillningsutskottet.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet den å bordet vilande skrivelsen från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående anslag på tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1970/71 till Den inre riksdagsförvaltningen: Kostnader för provisoriska lokaler.

§ 3

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionen nr 1463;

till lagutskott motionerna nr 1464 och 1465; samt

till statsutskottet motionerna nr 1466 och 1467.

§ 4

Föredrogs var för sig följande, vid kamarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Ekström* (s), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående erfarenheterna av de nya reglerna för förtidspension,

herr *Wiklund* i Stockholm (fp), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående väntetiderna vid vissa arbetsvårdsexpeditioner,

herr *Johansson* i Norrköping (s), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående den äldre arbetskraftens anställningstrygghet,

herr *Andersson* i Storfors (s), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående skadeverkningarna vid besprutning med herbicider, m. m.,

herr *Lundberg* (s), till herr statsrådet och chefen för civildepartementet angående inkomstläget för vissa förtroendevalda tjänstemän, m. m.,

herr *Källstad* (fp), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående utvärdering av den nuvarande språkundervisningen,

herr *Romanus* (fp), till herr statsrådet Lidbom angående vissa konsumentfrågor,

herr *Hermansson* (vpk), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående skyddet för den personliga integriteten vid upprättande av databanker, m. m.,

fru *Ryding* (vpk), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående omprövning av trafikpolitiken för statens järnvägar,

herr *Jonasson* (cp), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående kompensation till jordbruket för förluster genom prisstoppet,

herr *Jönsson* i Ingemarsgården (fp), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående skadeverkningarna vid besprutning med herbicider, m. m.,

fru *Nettelbrandt* (fp), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående arbetsituationen i skolorna,

herr *Sellgren* (fp), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående barnstugeutredningens arbete,

herr *Gustavsson* i Alvesta (cp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående förslaget om ändrad distriktsindelning inom statens järnvägar,

herr *Oskarson* (m), till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående utbildnings-, tjänstgörings- och löneförhållandena inom försvaret,

herr *Börjesson* i Falköping (cp), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för vård vid barnsbörd utom riket,

fru *Holmqvist* (s), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående anmälan om faderskap,

herr *Wennerfors* (m), till herr statsrådet och chefen för socialdepartemen-

tet angående tilläggsjukpenningen vid havandeskap,

herr *Ohlin* (fp), till herr statsrådet Moberg angående samhällsproblem i samband med den s. k. utbildningsexplosionen,

herr *Ohlin* (fp), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående lärarnas möjligheter att påverka undervisningsmetoderna, m. m.,

herr *Wedén* (fp), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående förbättring av arbetsläget inom ordningsmakten,

herr *Petersson* i Gäddvik (m), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående sysselsättningskapande åtgärder i Norrbotten,

herr *Sjöholm* (fp), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående prisstoppet,

herr *Krönmark* (m), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående tillämpningen av jordbruksavtalet vid prisstopp, samt

herr *Magnusson* i Borås (m), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående skyddet för den personliga integriteten vid upprättande av databanker, m. m.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 5

Anmäldes följande motioner:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 20, med förslag till jordabalk, motionerna:

nr 1468, av herr *Eliasson* i Moholm,

nr 1469, av herr *Grebäck*,

nr 1470, av herr *Grebäck m. fl.*,

nr 1471 av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Elmstedt*,

nr 1472, av herr *Hedin*,

nr 1473, av herr *Tobé*, och

nr 1474, av herr *Wiklund* i Stockholm och fru *Anér*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 99, med förslag till lag om för-

enklad aktiehantering, m. m., motionen nr 1475, av herrar *Pettersson* i Lund och *Hugosson*.

Dessa motioner bordlades.

§ 6

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar:

Till Riksdagens andra kammare

Härmed anhåller jag om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 17—23 oktober 1970 för deltagande i den internationella fackliga privatjänstemannaorganisationens kongress i Dublin.

Stockholm den 16 oktober 1970

Sven Gustafson

Till Riksdagens andra kammare

För fullgörande av internationellt uppdrag anhåller jag om ledighet från riksdagsgöromålen under tiden 27 oktober t. o. m. 6 november 1970.

Stockholm den 16 oktober 1970

Nils G. Asling

Kammaren biföll dessa ansökningar.

§ 7

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen, herrar vice talmän samt de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte dem tillsätta kammarens kanslipersonal, den 16 oktober 1970.

§ 1

I skrivelse den 25 maj 1970 hade maskinskrivaren vid snabbprotokollet fru Birgit Lokrantz anhållit om entledigande från sin tjänst som maskinskrivare från och med den 1 juni 1970.

Herrar deputerade beslöt dels bevilja fru Lokrantz begärt entledigande, dels utse fru Irène Alvestål till maskinskrivare vid snabbprotokollet från och med innevarande dag.

§ 2

Vid sammanträde den 25 februari 1970 förordnades den arvodesanställda stenografen Bengt Henningsson att från och med den 1 april 1970 såsom fyllnadstjänstgöring fullgöra vissa göromål.

Anmälde nu att herr Henningsson begärt entledigande från förordnandet att fullgöra nämnda fyllnadstjänstgöring.

Herrar deputerade beslöt i anledning härav bevilja Henningsson begärt entledigande från och med innevarande dag.

In fidem

Sune K. Johansson

§ 8

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen till-

ställts två enkla frågor, nämligen av:

herr *Sjöholm* (fp), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående förbud mot toalettutsläpp från båtar och färjor i Öresund, samt

herr *Sjöholm* (fp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående säkerhetsåtgärder vid motorsporttävlingar.

§ 9

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.05.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 20 oktober

Kl. 16.00

§ 1

Herr talmannen meddelade, att fröken Ljungberg enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 20—den 31 innevarande oktober.

Fröken Ljungberg beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 2

Föredrogs var efter annan och hänvisades till lagutskott de å bordet vilande motionerna nr 1468—1475.

§ 3

Interpellation ang. inrättande av ett centrum för njurtransplantationer i Umeå

Ordet lämnades på begäran till

Herr **SKOGLUND** (s), som yttrade:

Herr talman! 1. Umeå har varit medicinskt njurcentrum för Nordsverige under perioden 1958—1968, och upptagningsområdet för dialyspatienter var under denna period de fyra nordligaste länen + Hälsingland. Under en lång period fanns i hela landet bara två dialyscentra (Lund och Umeå), och vid den medicinska njuravdelningen i Umeå har härigenom samlats en stor erfarenhet. Det naturliga borde ha varit att fortsätta denna utveckling genom att i Umeå upptaga även njurtransplantationer, som för många patienter är ett bättre alternativ än kronisk dialys. Detta syntes också naturligt med tanke på att i Umeå har inrättats en professor i kirurgisk urologi. I Uppsala startades dialysverksamhet först 1968, och någon professor i kirurgisk urologi har ännu inte inrättats.

2. I Umeå gjordes under 1969 en omfattande utredning rörande behovet av

Interpellation ang. inrättande av ett centrum för njurtransplantationer i Umeå

njurtransplantationer inom den nordliga regionen. Med utgångspunkt i att ca 75 personer per år och miljon invånare drabbas av kronisk njursvikt beräknades antalet nytillkommande patienter med kronisk njursvikt inom den nuvarande Umeåregionen till ca 50 (ca 60 om även Medelpad inkluderas i regionen). Alla dessa är givetvis icke lämpade för njurtransplantationer, men en försiktig uppskattning gav vid handen att 25—35 (30—40 om Medelpad inkluderas) patienter per år inom regionen skulle behöva transplanteras. Genom att vissa patienter längre fram behöver omtransplanteras kommer denna siffra sannolikt att öka. Samtidigt gjordes också en utredning om vilka ytterligare resurser som krävdes för njurtransplantationsverksamhet, och på grundval därav gjordes en framställning i frågan till landstingets sjukvårdsstyrelse. Resultatet av dessa ingående förberedelser har nu blivit att höstlandstinget 1970 beslöt att bevilja de resurser som krävs för att en njurtransplantationsverksamhet skall kunna starta i Umeå 1971.

3. Dialysverksamhet startades i Uppsala först 1968. Relativt nyligen har man också börjat njurtransplantationsverksamhet, vilket uppenbarligen skett utan några föregående diskussioner med socialstyrelsen. Att så har kunnat ske beror på att man vid Akademiska sjukhuset i Uppsala haft tillräckliga personella resurser inom de berörda klinikerna och laboratorierna för att kunna igångsätta en transplantationsverksamhet. Det skulle dock vara synnerligen anmärkningsvärt, om detta förhållande finge ligga till grund för njurtransplantationsverksamhetens organisation i landet.

4. En nyligen gjord utredning inom socialstyrelsen uppskattar det årliga behovet av njurtransplantationer till ca 400. Mot denna bakgrund föreslår man fyra centra för njurtransplantationer (Lund, Göteborg, Stockholm, Uppsala),

och vid vart och ett av dessa skulle det alltså göras ca 100 transplantationer per år. Detta är en mycket hög siffra. De flesta transplantationscentra i världen gör färre än 40 per år. På grund av den omfattande utredning som måste föregå operationen och den minutiösa eftervård och efterkontroll som fordras för varje njurtransplanterad patient innebär 100 transplantationer per år en utomordentligt stor verksamhet. När det gäller det planerade centret i Uppsala måste man räkna med att det skulle dröja åtminstone fem år, innan man har resurser för att i full utsträckning tillgodose Norrlandsregionens behov. I Umeå skulle, om landstingets planer finge fullföljas, verksamhet komma i gång redan under 1971.

5. Mycket talar för att man organiserar fem centra för njurtransplantationer (Lund, Göteborg, Stockholm, Uppsala, Umeå) för att man så fort som möjligt skall kunna tillgodose de sjukas behov av denna behandlingsform. Om man av någon anledning vill begränsa antalet till endast fyra synes det orimligt att man förlägger två av dessa till Mellansverige; det naturliga bör i stället vara att lokalisera njurtransplantationscentra till Lund, Göteborg, Stockholm och Umeå. I så fall bör Uppsalaregionens patienter kunna uppdelas på Stockholm och Umeå, vilket beträffande resvägar och restider skulle vara ett väsentligt mindre handikapp för patienterna än om hela Norrlandsregionens patienter centraliseras till Uppsala.

6. Det viktigaste skälet för att förlägga njurtransplantationsverksamhet till Umeå är givetvis att man härigenom förbättrar behandlingsmöjligheterna för patienterna i Norrland. Det finns emellertid också andra skäl. Genom nämnda verksamhet tillförs regionsjukhuset ett kunnande som verkar stimulerande också inom andra områden av medicinen. Detta gäller i främsta hand immunologin, som för närvarande har central

Interpellation ang. väg som skall undantagas från allmänt underhåll

betydelse för många sjukdomar. För-
lägges all högspecialiserad medicinsk
verksamhet till Stockholm-Uppsalaom-
rådet kan detta ge upphov till en ytter-
ligare snedvridning av de medicinska
resurserna i landet till Norrlands nack-
del. Även ur rekryteringssynpunkt —
det gäller då i första hand den medi-
cinska njuravdelningen och den uro-
logiska kliniken — är det väsentligt
att sjukhuset tar upp njurtransplanta-
tionsverksamhet.

7. För att ge tillräckligt patientun-
derlag för såväl specialiserad sjukvård
som undervisning är det angeläget att
regionen vidgas till att omfatta även
Medelpad, måhända även Jämtland.
Enighet har rått i denna fråga inom
de nordliga länen, och redan för två år
sedan har en framställning ingivits till
socialstyrelsen om att få överföra Me-
delpad till Umeåregionen. Denna fram-
ställning har hittills inte föranlett någon
åtgärd från socialstyrelsens sida.

8. Ur rent lokaliseringmässig syn-
punkt är det angeläget att så mycket
som möjligt av regionsjukvårdsverksam-
het förlägges till universitetssjukhuset
i Umeå. Denna verksamhet avkortar de
vårdsökandes reseavstånd, förbättrar
undervisningsmöjligheterna och inne-
bär att en ökad andel av den medicinska
forskningsverksamheten kan förläggas
till Norrlandsregionen. I sistnämnda
avseende föreligger för närvarande
en stor disproportion i landet.

Under hänvisning till det anförda
hemställer jag om andra kammarens
tillstånd att till statsrådet och chefen
för socialdepartementet få framställa
följande frågor:

1. Anser statsrådet socialstyrelsens
plan, upptagande orter — Lund, Göte-
borg, Stockholm, Uppsala — där njur-
transplantation skall äga rum, vara för-
enlig med de vårdbehövandes rättmätiga
krav på rimlig likställdhet i fråga om
tillgång och närhet till i interpellatio-
nen omnämnd sjukvårdande verksam-
het?

2. Om så inte anses vara fallet, är
statsrådet då beredd medverka till att
sådan verksamhet får utövas jämväl vid
Umeå lasarett?

Denna anhållan bordlades.

§ 4

Interpellation ang. väg som skall undantagas från allmänt underhåll

Ordet lämnades på begäran till

Herr PERSSON i Heden (cp), som ytt-
rade:

Herr talman! I samband med nybygg-
nad av allmän väg händer det inte sällan
att den gamla vägen tages ur allmänt
underhåll. Det kan i vissa fall röra sig
om en väglängd av flera kilometer. Li-
kaså betjänar vägen ofta hela byar med
många fastigheter för samfärdsel till
allmän väg. Den gamla vägen kan i vissa
fall t. o. m. utgöra en genomfartsled.

Det förutskickas att den från all-
mänt underhåll undantagna vägen skall
betraktas som enskild väg och under-
hållas av berörda väginressenter. En
vägsamfällighet måste sålunda bildas,
vars förrättning utföres av lantmätare,
med därmed förenade kostnader. Det
torde vara felaktigt att de enskilda
väginressenterna själva skall bekosta
en dylik förrättning alldenstund veder-
börande blivit påtvingade underhållet
av en tidigare allmän väg.

Den från allmänt underhåll undan-
tagna vägen har under byggnadstiden
för den nya använts av vägbyggnads-
företagen och ofta blivit helt nedsliten,
och den befinner sig sålunda i ett myc-
ket dåligt skick. Vem som skall bekosta
iståndsättningen — vägverket eller den
blivande vägsamfälligheten — är tyd-
ligen inte helt klarlagt. Ur rättvisesyn-
punkt torde det vara helt motiverat att
vägverket iståndsätter vägen innan den
enskilda vägsamfälligheten övertager
densamma.

Här finns sålunda oklara punkter

Interpellation ang. användningen av sötvattendragen

i fråga om väg som skall undantagas från allmänt underhåll som behöver klarläggas.

Med stöd av det anförda hemställes om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande frågor:

1. Vill statsrådet medverka till att vid bildande av vägsamfällighet, i enlighet med de grunder som anföres i interpellationen, kostnaderna för förrettningens utförande betalas av vägverket?

2. Vill statsrådet meddela anvisningar innebärande att vägverket före överlämnandet iståndsätter vägen i enlighet med bestämmelser som fordras för erhållande av statsbidrag för vägunderhåll?

Denna anhållan bordlades.

§ 5**Interpellation ang. användningen av sötvattendragen**

Ordet lämnades på begäran till

Herr ANTONSSON (cp), som yttrade:

Herr talman! För att säkerställa en fortsatt gynnsam utveckling för vårt land och dess ekonomi krävs att vi på ett riktigt sätt utnyttjar våra samlade resurser i form av såväl sådana naturtillgångar som vatten och skog som även nedlagda investeringar i industrier och samhällen. Detta kräver i sin tur en planering av hur nämnda tillgångar på bästa sätt skall utnyttjas och fördelas. En sådan planering måste vara översiktlig och i flera fall landsomfattande. För närvarande pågår arbetet med en sådan översiktsplanering. Jag tänker på utredningen om den fysiska riksplaneringen. Man kan dock förutse att det kommer att taga åtskillig tid innan denna utredning har slutfört sitt uppdrag. Det kan därför vara skäl att redan dessförinnan pröva om inte vissa planeringsuppgifter med hänsyn till ett ak-

tuellt utvecklingsförlopp bör behandlas med förtur.

En särskilt viktig naturtillgång utgör våra sötvattendrag. Vattnet därifrån behövs för åtskilliga ändamål, bl. a. för våra hushåll, för industriernas behov av fabrikationsvatten och som recipient för avloppsvatten. Hur sötvattendragen skall få användas och vilka regler som därvid skall gälla har länge varit föremål för utredningar. Vissa delar av detta utredningsarbete har redan genomförts och blivit föremål för lagstiftning. Därmed åsyftar jag framför allt den nya miljöskyddslagen. Nyligen har ju också vattenlagsutredningen framlagt ett delbetänkande.

Trots detta saknas alltså ett samlat grepp om hur våra sötvattendrag skall utnyttjas. Därmed tar samhället risker som kan leda till bestående skadeverkningar i skilda hänseenden.

En av de mera betydande riskerna har nyligen blivit aktuell genom att vissa skogsindustrier hos koncessionsnämnden för miljöskydd begärt respektive avser att begära tillstånd att få förlägga fabriker av betydande storlek vid sötvattendrag. Liknande ansökningar kan komma från såväl nu nämnda som andra industrigrenar liksom från ett flertal kommuner.

Det bedöms såsom osäkert om miljöskyddslagen och därmed koncessionsnämnden vid sin prövning kan ta för en riktig samhällsplanering erforderlig hänsyn till allmänna lokaliseringssynpunkter. Vad jag här åsyftar kan närmare åskådliggöras med ett citat från vattenlagsutredningens betänkande »Revision av vattenlagen» (SOU 1970:40). Däri heter det bland annat att rikt-punkten för en riktig avvägning mellan berörda intressen bör vara »att enstaka företag inte får genomföras utan att man samtidigt beaktar alla övriga anspråk som hänför sig till berörda mark- och vattenområden, vare sig dessa anspråk är aktuella när man skall besluta om företagets tillkomst eller kan väntas få

Interpellation ang. användningen av sötvattendragen

aktualitet inom överskådlig framtid. Vattenföretagen måste med andra ord på ett effektivt sätt inordnas i den allmänna samhällsplaneringen, närmast den del därav som brukar kallas fysisk samhällsplanering».

De nyss återgivna tankegångarna bör enligt min mening vara vägledande även vid koncessionsnämndens ställningstaganden.

Mot bakgrund av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få ställa följande frågor:

Är statsrådet beredd att inom ramen för den fysiska riksplaneringen eller på annat sätt låta verkställa en skyndsamt utredning om hur de mera betydande sötvattendragen skall användas för olika ändamål för att därmed koncessionsnämnden för miljöskydd skall ha tillgång till erforderligt underlag för en samlad bedömning av lokaliseringsfrågan vid sin tillståndsprövning av projekt, som avser att utnyttja ifrågasvarande vattendrag?

Är statsrådet — därest 4 § i nuvarande miljöskyddslag ej skulle ge koncessionsnämnden rätt till den utvidgade lokaliseringsbedömningen — beredd att snarast framlägga förslag till sådan ändring av miljöskyddslagen som krävs

för att koncessionsnämnden skall kunna bedöma den samlade lokaliseringsfrågan?

Denna anhållan bordlades.

§ 6

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Undertecknad får härmed anhålla om ledighet från riksdagen under tiden 19—26 oktober 1970 på grund av tjänsteresa utrikes.

Stockholm den 16 oktober 1970

Olof Palme

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 7

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.05.

In fidem

Sune K. Johansson